

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sebastian Pepelnak

**Simbolni imaginarij diplomantov kulturologije: alternativne
konceptualizacije in poskusi merjenja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sebastian Pepelnak

Mentor: izr. prof. dr. Anton Kramberger

**Simbolni imaginarij diplomantov kulturologije: alternativne
konceptualizacije in poskusi merjenja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala

"Zahvale niso samo dobre za (za)pisati, ampak predvsem dobre za izreči."

*Prav vsem, ki sem jih srečal na svoji študentski in študijski poti, se iskreno
zahvaljujem.*

Še posebej ožji družini za skrb in podporo ter mentorju za premisleke.

Simbolni imaginarij diplomantov kulturologije: alternativne konceptualizacije in poskusi merjenja

Diplomsko delo se ukvarja z vprašanjem obstoja in sestavljenosti simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije, pri čemer se za analizo uporablja različno konceptualiziranje imaginarija in sorodnih konceptov, ki osvetljujejo polidimenzionalnost raziskovanega fenomena. Avtor izpostavi mentalitete in družbeno memorijo kot kolektivna indikatorja ter intelektualno brkljanje in družboslovno imaginacijo, kot individualna indikatorja. Skozi artikulacijo Althusserjevih ideoloških aparatov države in ideologije, diplomsko delo predstavi tudi logiko družbene zgodovine, ki omejuje mehko kulturno moč dominacije. Avtor dodaja nujnost znanstvene družboslovne refleksivnosti kot tisto področje, ki naj bi zmoglo lomiti ideološke prizme sedanjosti. V empiričnem delu je tentativno analiziranih 586 povzetkov diplomskih del diplomantov kulturologije, ki so (re)konstruirani v navidezno smiselne ravni in plasti simbolnega imaginarija in odražajo enostavnejše frekvenčne porazdelitve mentorstev in prevlado določenih tematik znotraj študijskega programa kulturologije na Fakulteti za družbene vede. Avtor po poskusih merjenja zabeleži obstoj trenutne variacije fragmentirane ga simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije, ki zavisi od kontekstualno širših institucionalnih in ožjih individualnih okvirov.

Ključne besede: kulturologija, imaginarij, mentalitete, ideologija, diplomanti kulturologije, Fakulteta za družbene vede.

Symbolic Imaginary of Cultural Sciences Graduates: Alternative Conceptualizations and Attempts of Measurement

This thesis deals with the question of the existence and complexity of the symbolic imaginary of cultural studies graduates for which it uses different conceptualizations of imaginaries and related concepts, in order to illuminate the polydimensionality of the researched phenomenon. The author highlights mentalities and social memory as collective indicators, whereas intellectual bricolage and sociological imagination are identified as individual indicators. Through the articulation of Althusser's ideological apparatuses of the state and ideology, the thesis presents the logic of social history, which restricts the soft cultural power of domination. The author adds the need of scientific sociological reflexivity, as the field, which is able to break the ideological prisms of the present. In the empirical part, 586 abstracts of bachelor theses of cultural studies graduates are analyzed tentatively and are (re)constructed into apparently reasonable levels and layers of the symbolic imaginary and mainly reflect a simpler frequency distribution of mentorships and a dominance of certain topics within the curriculum of cultural studies at the Faculty of Social Sciences. After the author's attempts of measurement, he notes the existence of the current fragmented symbolic imaginary of cultural studies graduates, which depends on contextually broader institutional and narrower individual frameworks.

Key words: cultural studies, imaginary, mentalities, ideology, cultural studies graduates, Faculty of Social Sciences.

Kazalo

1 PO SLEDEH KULTUROLOGIJE IN MISELNIH POTEH KULTUROLOGOV	7
1.1 UVODNE BESEDE	7
1.2 KULTUROLOŠKI IMAGINARIJ IN KULTUROLOŠKA MENTALITETA	10
1.3 KONTEKSTUALIZACIJA ŠTUDIJA KULTUROLOGIJE IN KULTUROLOŠKEGA IMAGINARIJA	12
1.4 RELEVANTNOST RAZISKOVANJA IMAGINARIJA KULTUROLOGIJE.....	13
1.5 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	15
2 KONCEPTUALIZACIJE IMAGINARIJA IN IZBRANI PREMISLEKI	16
2.1 DRUŽBENA KONSTRUKCIJA DRUŽBENE KONSTRUKCIJE	16
2.2 PLASTI IMAGINARIJA DIPLOMANTOV KULTUROLOGIJE.....	18
2.2.1 <i>Okviri imaginarija glede na idealne vizije praktične razsežnosti</i>	18
2.2.2 <i>Polisemičnost imaginarija in mentalitete (diplomantov kulturologije)</i>	21
2.3 IDEOLOGIJA IN MEHKA (KULTUROLOŠKA) MOČ KULTURNE DOMINACIJE.....	22
2.4 INTELEKTUALNO ZBRKLJAN IMAGINARIJ IN MOČ DRUŽBOSLOVNE (KULTUROLOŠKE) IMAGINACIJE	25
2.5 IMAGINARIJ IN POTENCIAL TRANSKULTURNE UMESTITVE KULTUROLOGIJE	27
3 TENTATIVNA (MERSKA) ANALIZA IZBRANIH PLASTI IMAGINARIJA DIPLOMANTOV KULTUROLOGIJE FDV.....	33
3.1 PREDVIDEN METODOLOŠKI PLAN.....	33
3.2 OMEJITVE RAZISKOVANJA	34
3.3 STRUKTURA IMAGINARIJA GLEDENA INSTITUCIONALNI OKVIR FDV	35
3.4 DEMOGRAFSKI PODATKI DIPLOMANTOV KULTUROLOGIJE	38
3.5 UREJANJE RAVNI IN PLASTI IMAGINARIJA DIPLOMANTOV KULTUROLOGIJE.....	48
3.6 ZAKLJUČNA DISKUSIJA O KAKOVOSTI UGOTOVITEV	52
4 SKLEPNE MISLI.....	55
5 LITERATURA	58

Kazalo tabel

Tabela 3.1: Predmetnik študijskega programa Kulturologija 1995/1996	35
Tabela 3.2: Popularnost mentorjev/mentorice ali kombinacije mentorjev glede na frekvenco mentorstev	49
Tabela 3.3: Prva raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – kulturne študije.....	49
Tabela 3.4: Druga raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – antropologija (in psihoanaliza kulture)	50
Tabela 3.5: Tretja raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – religiologija in religijske študije	51
Tabela 3.6: Ostale ravni in morebitne plasti simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije	51

Kazalo grafov

Graf 3.1: Število predbolonjskih diplomantov glede na leto vpisa	38
Graf 3.2: Število bolonjskih diplomantov glede na leto vpisa	39
Graf 3.3: Število diplomantov skupaj glede na leto vpisa.....	39
Graf 3.4: Spolna struktura predbolonjskih diplomantov	40
Graf 3.5: Spolna struktura bolonjskih diplomantov	40
Graf 3.6: Spolna struktura vseh diplomantov	41
Graf 3.7: Predbolonjski diplomanti glede na leto zaključka	41
Graf 3.8: Bolonjski diplomanti glede na leto zaključka.....	42
Graf 3.9: Diplomanti glede na leto zaključka skupaj.....	42
Graf 3.10: Predbolonjski diplomanti glede na kraj rojstva	43
Graf 3.11: Bolonjski diplomanti glede na kraj rojstva	44
Graf 3.12: Diplomanti glede na kraj rojstva skupaj	44
Graf 3.13: Predbolonjski diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi	45
Graf 3.14: Bolonjski diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi	46
Graf 3.15: Diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi skupaj	47

1 Po sledih kulturologije in miselnih poteh kulturologov

1.1 Uvodne besede

Vznik študija kulturologije na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani predstavlja obrat v raziskovanje kulture in kulturnega na področju družboslovja in humanistike. Študijski program kulturologije je, kakor so ga artikulirali ustanovitelji, premišljena mešanica zanimivejših izsekov družboslovnih ved, kot so epistemologija družbenih ved, metodologija, antropologija, sociologija, socialna psihologija, religiologija, politologija, komunikologija – medijske študije, kulturne študije, in humanističnih področij filozofije (in ožje fenomenologije), zgodovine, umetnosti. K temeljnemu naboru teh dveh izjemno širokih področij sta se kasneje priključili še dve, nekoliko ožji področji, in sicer področje kulturne politike in področje menedžmenta v kulturi, ki obsegata fragmente pravnih, poslovnih in organizacijskih ved. Hkrati so se v programu na račun drugih tem razširile kulturne študije in dodana je bila psihoanaliza kulture. Ustanovitelji so tovrstni mešanici intelektualnih vsebin nadeli ime Kulturologija, študijski program, ki se je s poudarkom na čistem teoretskem znanju posvečal kulturi, kulturam in kulturnim praksam. Vključeval naj ne bi le razumevanja in spoznavanja družbe ter družbenega, kar so obstoječi programi na FDV že vključevali, temveč tudi in predvsem razumevanje in spoznavanje duhovnih ter simbolnih razsežnosti človekovega delovanja v človeški skupnosti (FDV 1995a; 1996a; 1997a).¹ Razsežnost in ambicioznost programa v njegovi polidimenzionalni strukturi vsebin naj bi študentom nudili široko temeljno znanje družboslovja in humanistike, s katerim bi obravnavali in raziskovali večplastno, večstransko kulturno pojavnost in ugotovili, da procesi razumevanja in spoznavanja temeljijo na mnogih pozicijah, s katerih lahko raziskujemo (opazujemo, razumevamo, spoznavamo), in da ena sama pozicija ne more biti standard in merilo raziskovanja. Drugače povedano ni t. i. meta pozicij(e). Horizontalna odprtost programa zagotavlja, da so si discipline med seboj razmeroma enakovredne in v načelu enakopravne, kar pa v nadaljevanju predpostavlja tudi multiperspektivnost, pridobitev interdisciplinarnega in mnogorazsežnostnega znanja ter obenem sposobnost kvalitetnega (in kvalitativnega) analiziranja, interpretiranja in reflektiranja človeškega stanja (angl. *the human condition*).²

¹ V podobni obliki so bile napisane informacije v prvih letih "promocije" dodiplomskega študija kulturologije, ki naj bi bodoče študente informirale o študijskem programu.

² K ustanovitvi Oddelka za kulturologijo na Fakulteti za družbene vede je nedvomno pripomogla oziroma napeljala želja po razumevanju in znanstvenem artikuliranju kulture in kulturnega. Ožji krog je predstavljal Tineta Hribarja, Dimitrija Rupla, Franeta Adama in druge. Dejstvo, da je bil Oddelek ustanovljen šele po osamosvojitvi Slovenije, lahko razumemo kot posledico demokratičnih sprememb v novonastali državi, kot jih navajata Kramberger in Gnidovec (2006, 4), torej "prenova političnega, ekonomskega in socialnega sistema v Republiki Sloveniji,

V pričujočem besedilu bomo trajektorijo študija kulturologije razdelili na dve veliki obdobji, ki ju ločuje implementacija bolonjske reforme v akademskem letu 2005/2006. Prvo obdobje smo imenovali predbolonjski študij kulturologije, drugo obdobje bolonjski študij kulturologije, ki je prinesel nekatere strukturne in izvedbene spremembe, hkrati pa v nabor študijskih predmetov dodal nove vsebine, ki dotlej še niso bile dobro pokrite.³ Poleg strukture in razsežnosti samega študijskega programa bomo minimalno pozornost posvetili vsebinam posameznih študijskih predmetov, ki jih pojmuje kot singularne enote študija, skozi katere študenti pridobivajo kulturološko znanje in skozi katere pridejo do širokega, a hkrati tudi konkretnega znanja za specifične obravnave tematike.

Želja po tovrstnem študijskem programu in akademskem znanju seveda ni unikum slovenskega pedagoškega, raziskovalnega in znanstvenega prostora, saj so se podobne težnje pojavile tako na evropskih tleh (Anglija, Francija) kot tudi v ZDA, Kanadi in Avstraliji. Tudi v Sloveniji so podobno znanje, ki se posveča predvsem osnovam kulturne diferenciacije družboslovja, podajali vsaj skozi naslednje programe: antropološke in etnološke študije na FDV, kulturne in medijske študije, azijske in afriške študije ter filozofijo in sociologijo kulture na Filozofski fakulteti (FF UL). Sorodno raziskovalno delo so opravljale tudi nekatere javne raziskovalne institucije (ZRC SAZU, Inštitut za novejšo zgodovino, Inštitut za etnične študije, Mirovni inštitut, zasebna šola za podiplomski humanistični študij ISH Fakultete za humanistične študije UP v Kopru (Kramberger in Gnidovec 2006, 5) in ne nazadnje tudi Center za proučevanje kulture in religije, Center za proučevanje znanosti in Center za antropološke raziskave na FDV.

Od uvedbe programa Kulturologije (na FDV) je minilo skoraj četrto stoletje in akumulirani napor snovalcev, profesorjev, študentov in administracije lahko postreže z navdihujočimi podatki, ki seveda nosijo s seboj tudi določeno vsebino. Po triindvajsetih letih izvajanja dodiplomskega študijskega programa kulturologije (če za hip zanemarimo podiplomski študij istega imena) je diplomiralo 658 študentov in študentk, od tega 395 študentov in študentk predbolonjskega študijskega programa kulturologije in 263 študentov in študentk bolonjskega študijskega programa kulturologije. Ob tolikšnem številu diplomantov in diplomantk smo se odločili, da nekoliko pobrskamo po vsebini tega dogajanja in izvedemo študijo kulturološkega imaginarija študentov, ki bi nam razkril kulturološki in simbolni, intelektualno-mentalni zemljevid

posodabljanje institucije (in ustanov) visokega šolstva, procesi mednarodne usmeritve profesionalizacije matičnih strok itn."

³ V potankosti bolonjske reforme se ne bomo spuščali, opozarjamo samo na to, da je bila implementirana in povzročila spremembo načina izvedbe študijskega programa kulturologije, katere daljnosežne posledice pa niso predmet našega raziskovanja.

diplomantov in morebitno specifično kulturološko mentaliteto diplomantov študijskega programa kulturologije glede na druge diplomante.⁴

Naloga je sicer privlačna, ni pa lahka. Konceptualizacija (kulturološkega) imaginarija (študentov) bo nekonvencionalna, saj gre v našem primeru za preučevanje konkretne skupine diplomantov znotraj visokošolskega zavoda slovenskega izobraževalnega sistema, katerih glavno delo znotraj univerzitetnega prostora je ravno intelektualna dejavnost, torej primarno 1) branje in razumevanje teoretičnih in drugih za raziskovanje pomembnih *tekstov*, npr. umetniška dela, kulturni artefakti, simbolne forme itn.; 2) produkcija besedil v različnih oblikah, kot so npr. krajši in strokovni eseji, krajše seminarske naloge, izpitne seminarske naloge, projektna dela v pisni obliki; 3) ustni govorni nastopi, skupinske diskusije ipd.; 4) morebiten avdiovizualen izdelek pri izbirnih predmetih; 5) uporaba družboslovnih kvantitativnih in kvalitativnih metod raziskovanja (po izbiri).

Empirična gradiva, iz katerih lahko zajemamo sledi dogajanja, ki nas zanima, so očitno številna, zato se bomo zavestno in sistematično omejili. Končni produkti tovrstne intelektualne dejavnosti so (večinsko gledano) vselej pisni izdelki in znotraj teh smo izključno izbrali diplomska dela, saj predstavljajo konec študija in pridobitev formalne izobrazbe ter jih lahko smatramo za enega pomembnejših simbolnih ritualnih obredov. Ni pa količina gradiv največji problem: največji problem v analizi kakršnega koli imaginarija, ki ga lovimo prek besed in tekstov ter njihovih pomenov, je njegova neenoličnost, relativna neulovljivost in situacijska izhlapljivost, odvisnost tekstualnih pasusov od konteksta in, kar je sicer splošno znano za katere koli govorne akte, njihova večpomenskost.

Po izčrpnem teoretskem uvodu, v katerem bomo soočili glavne pristope k opredelitvi imaginarija in njemu sorodnih pojmov, bomo v testnem empiričnem delu naloge še preverili, kako daleč se lahko pride s poskusi merske identifikacije nekaterih frekventnejših prvin imaginarija študentov. Slutimo oziroma kar pričakujemo, da nam bo ta poskus povzročal težave, ki seveda niso samo nadležne, ampak tudi poučne etape v spopadu s tako težavnim konceptom, kakor je pojem imaginarija.

⁴ V nadaljevanju bomo pisali v moški spolni obliki (ki jo privzemamo za spolno nevtrarno) izključno zaradi lažjega zapisovanja, in to kljub podatkom o feminizaciji študija, ki bodo predstavljeni v kasnejšem poglavju.

Ravno tako bomo v nadaljevanju študijski program kulturologije, ki se izvaja na FDV UL, imenovali samo kulturologija, prav tako zaradi lažjega izražanja.

V nadaljevanju bomo vedno uporabljali termin diplomanti, ki opredeljujejo dodiplomski študijski program (predbolonja) in bolonjski študijski program prve stopnje, saj so vse ugotovitve lastne samo tej izbrani populaciji.

1.2 Kulturološki imaginarij in kulturološka mentaliteta

Imaginarij (individualni in kolektivni) je klasično razumljen kot kraljestvo simbolov (Chastel 1995, 30) in se manifestira prek simbolov in (simbolnih) form. Inkorporira sumacijo mentalnih podob, ki imajo manifesten, realen, materialen in vizualen ekvivalent v človekovem družbeno-kulturnem kolektivnem in individualnem življenju. Torej predstavljajo neko dualnost mentalnega in fizičnega ter vsaj do neke mere odsevajo stvarnost določenega zgodovinskega obdobja. Imaginarij se manifestira skozi različne forme in simbole, ki nosijo pomen in reprezentirajo nekaj drugega kot samo to, kar vidimo, saj so skozi socializacijo inkorporirane v mentalni ustroj posameznika. Kultura, kot svet (rahlo) spetih in povezanih simbolnih pomenov, daje posameznemu simbolu tudi njegovo širšo pomensko razsežnost.

Poleg simbolov v imaginarij vključujemo še simbolne identifikacije, legitimne podobe, imidž oziroma vizualne komponente, stanja zavesti in kolektivno *memorijo*, predvsem slednji dve se v načelu lahko razbereta iz dokumentov in pisanih umetniških del posameznikov in skupin.⁵ Naše delo se od tega najsplošnejšega opisa oziroma načina opredelitve imaginarija družbe razlikuje po nivoju abstrakcije in abstrahiranja. Raziskati želimo namreč abstraktni imaginarij ožje skupine ljudi oziroma imaginarij kulturoloških abstrakcij, sestavljen samo iz uporabljenega pojmovnega kulturološkega aparata, ki smo se ga študenti kulturologi priučili skozi študijski proces in skozi prebiranja kulturoloških vsebin, ki so se potem predelovale tako na zavedni kot tudi na nezavedni ravni. Ustvarile so se intelektualne kompozicije, mentalna simbolna mreža pojmov, ki nosijo abstrakten pomen in ki jih lahko označujemo samo z besedami, če nimajo svojega fizičnega ekvivalenta v realnosti (npr. koncept ljubezni se v skladu s kulturno definicijo preoblikuje v imago rdečega srčka, medtem ko kompleksnejši zvezni pojmi, npr. družbena konstrukcija realnosti, nimajo primerne simbole ali *simbolne forme*, s katerim bi lahko pomen reprezentirali, je pa vsekakor *simbolizabilna* in človek ima moč in zmožnost simboliziranja (White 1959, 3)).⁶

Gre torej za naknadno, načrtno in kritično introspekcijo sebe in skupine, ki ji pripadam: ali je moč izluščiti kaj razlikovalnega glede načina, kako mislimo, komuniciramo (govorimo, pišemo, nastopamo) in delamo. Da bi bila naloga obvladljiva, jo bomo razdelili v dva dela. Za razumevanje praktičnih in teoretičnih razsežnosti kulturologije si moramo najprej ogledati, bolje rečeno (analitsko) prebrati apriorno zamišljeni, normativni imaginarij kulturologije.

⁵ Vredno je izpostaviti, da Taja Kramberger zariše ločnice med kolektivno memorijo in kolektivnim spominom, v specifikah tega razlikovanja pa se ne bomo spuščali.

⁶ S simbolnimi formami mislimo na pomensko razsežnost Cassirejevih simbolnih form, v katerih skuša prikazati celovite simbolne reprezentacije na mnogoterih področjih kulture (Uršič 2006).

Izobrazba, ki jo pridobimo s kulturologijo, nas je v času študija zavezovala, je pa odvisno od posameznika, če se je nanjo dejansko simbolno navezal – se s profilom simbolno identificiral (Le Goff 1985, 206) in ohranil določene naučene vsebine.⁷ V drugem delu bomo nato skušali empirično ugotoviti, kolikšne sledi normativnega programa je še moč zaslediti v gradivih, ki jih študentje kulturologije puščamo za seboj. Vprašanje, s katerim se na tem mestu ne bomo podrobneje ukvarjali, je, kakšno javno podobo oziroma kakšno javno mnenje se ustvarja okoli kulturologov, kakšen status uživajo, kako jih širša in ožja javnost vidita, razumeta in kaj sploh predstavljajo v širšem naboru strokovnih družboslovnih izobrazb.

Raziskovanje mentalitet je v primerjavi z imaginarijem podobno, vendar zamudno in kompleksnejše, saj mentalitete pokrivajo nek presežek (zapisane in uradno arhivirane) zgodovine, zajemajo produkcijski način, družbeni sistem, tipe organizacij, raziskovanje institucij in zahtevajo analizo del (dokumentov) ter form (artefaktov) individualnega in kolektivnega imaginarija širše skupine ljudi (Le Goff 2010, 52). Le Goff se celo sprašuje, ali je mentaliteta tudi sama struktura človeškega bivanja, hkrati pa trdi, da je mentaliteta lahko močnejša od apriorno zaukazane (zaželeno) doktrine (moralna in etična pravila, ustaljen idealno tipski družbeni red in idealno tipske kulturne norme in vrednotni sistem). Gre za intelektualno dešifriranje psihičnih sistemov in družbene organizacije, kar je seveda prosvetljski instinkt, ki je v posebnih zgodovinskih in kontekstualnih okoliščinah želel razkrinkati nedemokratična načela srednjeveških oblasti, da bi jih lahko zamenjal s čim bolj demokratičnim, humanejšim.

Mentaliteta je refleksna, makinalna – mašinska, so nezavedno izrečene in nepremišljene besede, pričajo o odmevanju mišljenjskih sistemov, o uporabi besednjaka, so tisto, kar se v početju ljudi najverjetneje spreminja najbolj počasi. Mentalitete razkrivajo raven vsakdanjega in samodejnega, raven samoumevnega, ki se izmika individualnosti zgodovinskih subjektov in se prikazuje kot kolektivni fenomen, poln avtomatizmov, poenostavljeno in nejasno bi temu lahko rekli stereotipni svetovni nazor kaotičnega mentalnega vesolja posameznika (Le Goff 2010, 54–56). V takšnem obsegu se nam z mentalitetami v tem delu ne bo uspelo ukvarjati, zato bomo poskušali omejiti naše polje raziskovanja. Pri tem pa se zavedamo resnih pomanjkljivosti tovrstnih poskusov analize in interpretacije, saj ostajajo v fragmentih in jim grozi izpad iz širše simbolne mreže razumevanja.

⁷ Le Goff (1985, 206) sicer govori o filozofih, ki imajo močnejšo tradicijo, in njihovi vlogi v srednjem veku ter pravi: "Filozof je ime, ki ne pomeni le ozaveščanja, ampak tudi zavezuje"; zavezuje seveda dialektično, obojestransko, zavezuje javno družbeno in zasebno individualno.

Torej je naše prvo raziskovalno vprašanje, kakšne so vsebine imaginarija kulturologije – imaginarija diplomantov kulturologije, kako je njihov imaginarij *sestavljen*, kako oziroma s čim je opredeljen in kako bi locirali njegove razmejevalne dimenzije (razsežnosti) do okolice: kakšne besede, pojme, nomenklature, kategorialne in operacionalne aparate lahko iz njega razberemo in kako lahko ta krhki imaginarij sploh uporabljamo, kako lahko prek njega na svojski način spoznavamo ter razumevamo kulturo in kulturno. Drugo raziskovalno vprašanje se dotika nečesa veliko obsežnejšega in trajnega, in sicer: ali kulturološki imaginarij lahko producira posebno kulturološko mentaliteto oziroma kakšne so realne možnosti, da bi študijski program produciral konkretno in specifično mentaliteto, ki bo izvirala in botrovala diplomantom kulturologije, kot praktikom – agentom kulturoloških praks.

1.3 Kontekstualizacija študija kulturologije in kulturološkega imaginarija

Vsak jezik je simbolni sistem, ki je do neke mere hermetično zaprt, in vsaka beseda oziroma simbol kot nosilec pomena gre skozi proces kontekstualizacije, ki določa njegovo razsežnost (Hervey 1999, 62–70). Kontekst določa pravila in okvir interpretacije, nekakšno ustvarjanje povezav med sicer ločeno podanimi pomeni in pomenskimi strukturami. Hkrati je pomen simbola in pomen celotnega teksta odvisen od predhodnega znanja drugih tekstov in ne od referenc ali zunanje realnosti, zato se okvirji znanja in razumevanja relevantni in predmet sprememb (Dilley 1999, 2–21).

Lingvistični in kulturni obrat, do katerih je v zadnjih stoletjih prihajalo v družboslovju in predvsem v humanističnih (lingvističnih idr.) vedah, sta bila katalizatorja tovrstnih sprememb, saj korigirata dojemanje dinamičnosti vsakdanjega življenja, izpostavila pa sta implicitno naddoločenost kulturne konstrukcije in kulturnega konteksta sporazumevalnih dejanj. Rečeno drugače – jezikovne forme sporazumevanja vsebujejo skrepenela mesta, v katerih se zgoščujejo institucionalna, hierarhična in ritualna mesta, skupna določeni kulturi. Na eni strani takšna mesta olajšujejo sporazumevanje, na drugi strani pa ga zamejujejo. Še več, govorimo lahko kar o slojih kontekstualizacije, ki producirajo pomene za kulturne artefakte (v našem primeru diplomskih del) (Harvey 1999, 213–216) in pripovedujejo o učinkovitosti in učinku kulturološkega znanja na posameznega diplomanta. Implicitno rečeno pridobljeno kulturološko znanje do neke mere kontekstualizira kulturološke interpretacije pojavov iz vsakdanjega življenja in razsežnejših intelektualno-abstraktnih konceptov, torej jih na ta način transformira in jim dodeli pečat strokovnosti, pečat kulturološkosti. Izpostavljenost študijskemu procesu in vsebinam kulturologije, poleg vsebin vsakdanjega življenja, naj bi potem produciral specifičen kulturološki imaginarij oziroma imaginarij diplomantov kulturologije. Dilley (1999, 13–14)

glede slojev kontekstualizacije pravi, da moramo biti pozorni na različne momente in obdobja kontekstualizacije, torej npr. individualno-mentalni kontekst posameznika, interni in eksterni, domačinski, nativni, regionalni, državni in nacionalni, mednarodni (evropski) in globalni kontekst, strokovni, področni, filozofski in še bi lahko naštevali, saj vsi vplivajo na naše razumevanje pojava in nošenega pomena. V zelo zoženem smislu bi lahko tudi strokovni žargon vsake vede oziroma posebne discipline razumeli kot zamejeno kontekstualno polje, kjer širši jezikovni izrazi dobivajo poseben pomen.

Kulturologija je, gledano iz strokovnega vidika, ujeta v kontekste na začetku omenjenih drugih disciplin, poleg tega pa je vpeta še v najširši, specifično slovenski kontekst, ki ima seveda historične in aktualne nastavke, in v specifično aktualno slovensko situacijo.⁸ Predvidevamo, da so diplomanti kulturologije iz obdobja, ki ga obravnavamo, ostali v ožjem slovenskem kontekstu in širšem evropskem kontekstu, hkrati v kontekstu pedagoške in raziskovalne situacije Fakultete za družbene vede, ki je program prvič izvajala v akademskem letu 1993/1994, nato pa ga zdržema izvajala in polagoma transformirala vse do letošnjega leta 2017.

O osebnih mentalnih kontekstih diplomantov kulturologije lahko samo špekuliramo, saj nimamo dovolj demografskih in primarnih mnenjskih podatkov obravnave populacije, zato se analiz osebne izrekanja o nekaterih temeljnih raziskovanih socioloških pojmi, kot so politična prepričanja, vrednote, javno mnenje, sploh ne bomo posluževali, podobno se ne bomo spuščali v osebne biografije diplomantov kulturologije. Zanima pa nas, ali se prek analize določenega izseka študentskih pisnih sporočil lahko zasluti vzorec, ki med študenti nakazuje prisotnost homogenizacijskih silnic kulturologije kot delujočega, formativnega mikro konteksta.

1.4 Relevantnost raziskovanja imaginarija kulturologije

Relevantnost raziskovanja opredeljujemo z Wallersteinovo trditvijo: "Discipline imajo funkcijo, funkcijo discipliniranja uma in kanaliziranja znanstvene energije" (Wallerstein in drugi 2000, 101–102), pri čemer omenja, da ne obstajajo monopoli vedenja ali modrosti, ki bi bila v celoti dostopna in v lasti posameznikov z akademskimi nazivi (prav tam, 4). Analiza kompleksnejših simbolnih sistemov, tako kulturnih, političnih, pravno-administrativnih ipd. do

⁸ Podobnost in primerljivost programov, kot so Kulturologija (FDV, UL), Sociologija kulture (FF, UL), Etnologija in kulturna antropologija (FF, UL) in drugi primerljivi študiji na Univerzi na Primorskem, Univerzi v Mariboru in širši evropski okolici – torej britanske kulturne študije in nemško filozofsko usmerjena kulturologija. Interdisciplinarnost študija si dovoli konglomeracijo različnih področij, saj previdno vključi različne ravni razumevanja in spoznavanja teh družboslovnih in humanističnih ved. Za ugotovitev med razlikami študijskih programov po strukturi in vsebini bi ravno tako bila potrebna študija, saj načeloma lahko govorimo o podobnosti med drugače izobraženimi kadri, ki sicer sodijo v področje kulturologije.

sistemov znanstvenega razumevanja, je pomembna za analizo družboslovja (prav tam, 67). Ta ima veliko kompleksnejši predmet raziskovanja kakor naravoslovje, namreč človeka in vsa njegova področja delovanja, kar znatno komplicira značaj tovrstnega raziskovanja in razumevanja, hkrati pa mere objektivnosti, sicer prisotne v naravoslovju, niso zagotovljene, saj noben znanstvenik ni zmožen celostne dekontekstualizacije.

Wallerstein in drugi (2000, 79) pravijo, da ima vsaka *meritev* potencial spreminjanja realnosti v trenutkih, ko jih želi proučevalec zgolj zapisati, in vsaka konceptualizacija (tudi naša) temelji na *filozofskih* prepričanjih (poševno označil S. P.). Meritve v družboslovju in humanistiki niso nedolžne, nevtralne in objektivne operacije, čeravno sam izraz *meritev* želi ustvariti takšen vtis. Pri tem si lahko mislimo, da s filozofskimi prepričanji tak proučevalec pač misli lastno situacijo, v kateri se nahaja, tako trajektorije in biografijo lastnega življenja, ne le dejanja, ki imajo očividce, ampak predvsem individualne in kolektivne mišljenjske vsebine, tako imaginarija kot mentalitete.

Že Webrova štartna točka raziskovanja duševnih znanosti (za razliko od naravoslovnih), *Geistwissenschaft*, je bil predlog, da družbene vede preučujejo pomenske akcije – dejanja (angl. *meaningful actions*), ne samo obnašanja, tradicije in jasni vidni komponent. Tako Max Weber in Wilhelm Dilthey govorita o pomembnosti premikanja točke opazovanja, o pomembnosti razumevanja povezav med narativom in vrednotami, odločitvami in družbenim gibanjem med individualno subjektiviteto in kolektivno objektiviteto (Benton in Craib 2001, 77). Pri tem pa ne smemo predpostavljati instrumentalne racionalnosti, ampak razumevanje logičnih in simbolnih sistemov v posameznikovi kulturi, saj nam pomenska raven omogoča posebno raven razumevanja, ki jo Weber imenuje *verstehen*. Weber je tako postavil metodo 'platonskih' idealnih tipov, kjer se popolnoma zavedamo, da tovrstni tipi sicer ne obstajajo, ker smo jih predhodno abstrahirali, zato pa pravi, da proces racionalnega mišljenja producira znanje, ki se artikulira v formi idealnih tipov, saj se prikazujejo v ultimativni racionalni artikulaciji.

S tem pristopom se seveda odrečemo splošni veljavnosti oziroma objektivnosti družboslovnih oziroma humanističnih spoznanj. Raven pomena in to, kar imenujemo znanje v družbenih vedah, je odvisno od norm in vrednot konkretne znanstvene skupnosti ter njihove širše kulture, ki pa se spreminjajo skozi prostor in čas. Torej lahko rečemo, da ultimativna razlaga ne obstaja (prav tam, 79–82).

Potemtakem je tudi naše delo zgolj poskus skromne sinteze in zgolj uvod v zapis idealno tipskega imaginarija diplomantov kulturologije in kulturološke mentalitete z vso vrsto pomislekov, tveganj in omejitev, pri čemer so nekatere ozaveščene in motivirane, druge pa ostajajo neznane oziroma nezavedne.

1.5 Struktura diplomskega dela

Raziskovanje kulturološkega imaginarija in kulturološke mentalitete smo organizirali v dva večja segmenta.

A) Analiza relevantne sekundarne literature izbranih avtorjev za poglobitev v obravnave koncepte imaginarija in mentalitete ter naše izbrane rešitve za nastajajoče raziskovalne in ideološke omejitve v času samega procesa raziskovanja. Ravno tako si privzemamo pravico do smiselne vključitve drugih konceptov, ki to področje lahko temporalno osvetlijo.

B) Predstavitev in opredelitev izbrane metodologije – načina in poteka raziskovanja imaginarija diplomantov kulturologije: 1) zgodovinska metoda – branje prejetih dokumentov FDV-ja; 2) tentativna (merska) analiza plasti in ravni imaginarija diplomantov kulturologije na FDV; 3) opredelitev predhodno pričakovanih in naknadno vpeljanih omejitev raziskovanja; 4) diskusija o kakovosti naših ugotovitev.

C) Sklepne misli ob zaključevanju našega dela.

2 Konceptualizacije imaginarija in izbrani premisleki

2.1 Družbena konstrukcija družbene konstrukcije

Družboslovci in posledično kulturologi se moramo ukvarjati s procesi, ki določajo, kateri sklopi znanja, ki se razvija, prenaša in uveljavlja, bodo postali družbeno priznani kot realnost skozi formulacije, ki mejijo na pojem ideologije, torej ideje, ki kot orožje služijo družbenim interesom.⁹ Ustrezno razumevanje realnosti skozi procese konstrukcije in legitimizacije naredi znanje objektivno dostopno in subjektivno verjetno, skozi smiselno institucionalizacijo in internalizacijo reda, razlagalne sheme pragmatičnih objektivnih pomenov, izrecne teorije referenčnih okvirjev sklopov znanja in vzpostavljanje simbolnih svetov teoretične tradicije, ki producirajo pomensko celoto. Integracija in legitimizacija delujeta s pomočjo pomenov, zato sploh razumemo simbolni svet, ki je zgrajen iz družbenih objektivizacij in subjektivizacij realnih pomenov (Berger in Luckmann 1988, 13–15, 88–93). Identiteta se legitimizira skozi kontekstualizacijo v simbolni svet, pri čemer pa konkretni interes moči, ki ga avtorja imenujeta ideologija, umesti identiteto v realnost. Skupaj s tem omenjata, da je družbo treba razumeti "kot nenehen dialektični proces eksternalizacije, objektivizacije in internalizacije" (prav tam, 95, 121).¹⁰

Internalizacija se pojavi skupaj z identifikacijo. Ko torej internaliziramo konceptualno orodje kulturologije, obstaja možnost konstruiranja kulturološke identitete, saj skozi sekundarno in terciarno socializacijo pridobimo besedni zaklad, ki stopnjuje internalizacijo pomenskega polja kulturologije, in strukturira strokovne razlage in akademsko vedenje(a). Kompleksnejša internalizacija znanja poteka dialektično, je družbeni proces, ki proizvaja identiteto kulturologa in realnost, ki ji je dodan kulturološko specifičen besednjak, saj študijski proces zavzema vlogo podajanja kulturološkega znanja, ki pa zahteva postopke vzdrževanja (prav tam, 129–137), če ne obstaja možnost, da se temporalno internalizirane vsebine zgubijo. Menimo, da se to zgodi po končanem študiju, ko se specifično kulturološko znanje počasi izgublja, ker ni potrjeno v vsakodnevnem življenju in je postalo predmet pozabljanja.

Laboratoriji internalizacije formalnega normativnega in strokovnega kulturološkega znanja so izobraževalne institucije, torej osnovna in srednja šola, nato pa študij kulturologije, ki lokalizira kulturologovo vsakdanje življenje, vendar ob predpostavki, da se ta udeležuje predavanj,

⁹ "Družbena znanost je družbena konstrukcija družbene konstrukcije" (Bourdieu 2004, 138).

¹⁰ Če je cilj socializacije in zgoraj omenjenih treh procesov nenehna dialektika, potem dodajamo, da je zavest vsakega bodočega subjekta oblikovana v okviru širših psihodinamičnih nezavednih procesov in deluje v posredovanem simbolnem svetu (Therborn 1987, 16).

diskusij, debat, rednega pisanja in izpolnjevanja obveznosti. Laboratorij raziskovanja je vključen v študijski proces, ni pa artikuliran v izrazito znanstveni funkciji, saj je študijski proces izobraževalne in spoznavne narave, zato je raziskovanje bolj individualno, študent odkriva empirično preverjene teorije drugih avtorjev, sočasno pa je prisoten intelektualni transfer v obliki odnosa pedagog – študent. Intelektualna orbita se zato oblikuje okrog prostorov FDV, ki šele vzpostavlja kulturološko subjektivno časovnost in dodeljuje dimenzije mentalnega slovarja, pojmovnega aparata in nastajajočega mentalnega orodja, ki bo rezultiral v razumevanju *simbolnih form* (Kramberger 2010, 280–285, 293).

V individualni memoriji obstajajo samo fragmenti in podobe, zato se posameznik zanaša na družbeno institucijo, interakcijo in potrebuje konverzacijo – pričevanje pomembnih drugih, da bi lahko vzpostavil validnost naučenega, validnost mišljenja in prejetih kulturoloških idej. Tako organizacija časa in prostora predstavlja socialno razsežnost memorije, pri kateri posameznik ohranja spomin na doživete izkušnje. Če so te izkušnje deljene še z drugimi študenti, imajo potencial, da postanejo kolektivna memorija diplomantov kulturologije. Memorija je konstitutivna za identiteto skupine, saj ohranja sledove preteklosti, ki so internalizirani in sestavljajo naše občutke pripadnosti. Kljub temu je potrebno določeno selekcijsko delo, ki to skupno preteklost, ki so jo ohranili študenti, artikulira v prehod iz individualne memorije v kolektivno. Kramberger te posameznike, ki opravljajo delo selekcijskega filtra, imenuje podjetnike memorije, ki homogenizirajo meglen spomin na skupno preteklost skozi proces retroaktivne konstrukcije preteklosti skozi zastavke sedanjosti. Podjetniki memorije tako oblikujejo memorijo na podlagi potreb sedanjosti, pri čemer pa lahko opazimo mrežo relacij in interakcij, vozlišča skupnega intelektualnega dela in skupne referenčne točke (prav tam, 273–275, 279–280), v našem primeru pisanje diplomskega dela.

Torej so skozi študijski proces študenti soočeni z vsebinami, ki jih bomo razgrnili v naslednjem podpoglavju in predpostavljajo (minimalne) standarde znanja, ki naj bi jih kulturolog internaliziral, nato posedoval in z njimi znal operirati oziroma jih znal aplicirati na praktične primere, torej tudi eksternaliziral. Glede na to, da je v triindvajsetih letih študij dokončalo 658 (586) študentov, lahko govorimo o subjektivni konstrukciji študija kulturologije in o individualni memoriji študija kulturologije, ki se manifestira pri študentih. Relativna nestabilnost prejetih vsebin je povezana z aktivnim trajanjem študija, ki obsega približno 4–5 let, če v zakup ne vzamemo dobe diplomiranja, ki pri nekaterih šteje tudi 20 let od prvega vpisa na kulturologijo. Želimo poudariti, da je študijski proces konstitutiven za identiteto diplomanta

kulturologije, hkrati pa je predmet memorije, saj posameznik določene segmente študija ohrani v spominu, drugi pa se izgubijo in znova vzniknejo ob ustreznih dražljajih.

2.2 Plasti imaginarija diplomantov kulturologije

2.2.1 Okviri imaginarija glede na idealne vizije praktične razsežnosti

Podobno kot pojav intelektualca v srednjem veku pojav kulturologa predpostavlja kulturni prostor, kjer znanstvena skupnost in institucionalni okvir ter nekaj individualnega napora ustanoviteljev dopušča vznik novega znanja in svobodnega raziskovanja interdisciplinarnega področja kulture. Teoretsko zasnovan študij kulturologije optimalno rezultira v poklicu, ki prodaja svoje zavezništvo osebnega razmisleka z njegovim posredovanjem prek besed in časa (Le Goff 1988, 6).¹¹ Področje njihovega dela je vrsta umetnosti, racionalna in pravična aktivnost duha, namenjena oblikovanju intelektualnega orodja skozi razumsko tehniko ustvarjanja (prav tam, 79). Ali z besedami trenutnih pedagoških predstavnikov Oddelka in katedre za kulturologijo: "Diplomantke in diplomanti kulturologije so kot »upravljalci s simboli in idejami« /.../" (citati bomo nadaljevali še v tem poglavju; FDV 2017a). Tako zastavljen profil kulturologa bolj temelji na dveh točkah: 1) aludira na spoštovanost, uglednost, verodostojnost in priljubljenost upravljanja oziroma menedžiranja, torej upravljavec simbolov in idej ali menedžer simbolov in idej, z izrazitim potencialom za optimalno ideološko sugeriranje oziroma mehko dominacijo; in 2) za ekonomsko skupino porabnikov, ki trošijo dobrine znanja in ga naposled prodajajo, vendar zaradi implementacije bolonjske reforme se študij premakne v usmerjenost h kompetencam in veščinam, ki pa so predmet konkretnih znanosti (beri *naravoslovje* in pravne, upravne in ekonomske vede itn.).

Snovalci programa so za diplomanta kulturologije predvideli zaposlitev v poučevanju sociologije (sociologije kulture) v gimnazijah, poučevanje predmeta Etika in religija v osnovnih šolah, udejstvovanje v publicistiki in novinarstvu, zlasti v kulturnih redakcijah, v kulturni animaciji, založbah ipd. (FDV 1995a; 1996a; 1997a). Predvidevali so, da bodo teoretske vsebine kulturološkega znanja predvsem zaloga znanja in metodološki aparat za interpretiranje simbolnih form in realnosti vsakdanjega življenja. Glede na to, da o zaposlitvi kulturologov nimamo vrste statističnih študij o karierah in zaposlitvenih poteh, pa tega ne bomo nadaljnjo komentirali. Prikazati smo želeli vizijo ustanoviteljev, ki je bila idealno zastavljena, bila je produkt izobraženih ljudi, ki so predvidevali, da je tako znanje o kulturah in kulturnem

¹¹ Le Goff (1988, 19) sicer govori o vzniku intelektualcev kot novega sociološkega tipa posameznika, ki med ideološkimi trenji, težnjami po skupni univerzitetni mentaliteti, razoniranju (in ne racionaliziranju), antiklerikalnem razpoloženju in s korporativnim duhom ustvarinovo identiteto posameznika.

relevantno in zaželeno, njihova prizadevanja pa so dvakrat potrdili pristojni državni organi. Prvo soglasje k predbolonjskemu programu dodiplomskega študijskega programa za pridobitev univerzitetne izobrazbe *kulturologija* je dal Svet za visoko šolstvo RS 24. novembra 1995. Drugo soglasje za univerzitetni študijski program prve stopnje *kulturologija* je dal taisti Svet za visoko šolstvo RS 24. decembra 2004. Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu je 20. septembra 2012 podaljšala akreditacijo programa do leta 2019 (FDV 2017b).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje klasificira kulturologe skozi dva okvira (ZRSZ 2017): 1) KLASIUS, Klasifikacijski sistem izobraževanja in usposabljanja in 2) SKP-08, Standardna klasifikacija poklicev 2008.¹²

Naziv izobrazbe diplomirani kulturolog v KLASIUS-u spada pod kodo 312 – *Sociologija in študiji kultur*, kamor "se razvrščajo aktivnosti in izidi s predmetnospecifično vsebino, ki obsegajo študij ljudi in njihovega obnašanja v skupinah ter v odnosu do družbe. Študij etnologije in socialne antropologije je vključen v to podrobno področje, prav tako študij geografije človeštva in socialne geografije. To podrobno področje spada v glavnem na raven terciarnega izobraževanja" (SURS 2017a).

Po SKP-08 pa spada pod kodo 2632 – *Sociologi/sociologinje, antropologi/antropologinje ipd.*, in kulturologi spadajo pod "in podobno", torej distinkcija, ki sicer obstaja v znanstveno-idealnem razumevanju, je za državne aparate in trg dela irelevanten, saj družboslovci in kulturologi, ki niso zaposleni na fakultetah ali v raziskovalnih institucijah ali še niso postali del "bega možganov", posedujejo naslednji splošni opis: "proučujejo in opisujejo socialno strukturo družbe, izvor in evolucijo družb ter medsebojno odvisnost razmer v okolju in človeških dejavnosti. Svetujejo o praktični uporabi teh izsledkov pri oblikovanju ekonomske in socialne politike" (SURS 2017b).¹³ Torej nabor poklicev in dela kulturologov vključujejo (SURS 2017b):

❖ *vodenje raziskav o izvoru, razvoju, strukturi, socialnih vzorcih, organizacijah in medsebojnih odnosih človeške družbe;*

¹² KLASIUS je klasifikacija, ki se uporablja za razvrščanje javno veljavne izobrazbe, NPK, ter drugih nazivov, ki so izkazljivi z javnimi listinami.

SKP-08 je orodje za razvrščanje podatkov o delu, delovnem mestu, poklicu v klasifikacijski sistem poklicev.

¹³ Morda je vredno dodati, da pod SKP-08 kodo 2632 spadajo poleg antropologa, sociologa in kulturologa še arheolog, etnolog, geograf, komunikolog in kriminolog.

- ❖ *iskanje izvora in evolucije človeštva s proučevanjem spreminjanja njegovih značilnosti ter kulturnih in družbenih ustanov;*
- ❖ *zasledovanje razvoja človeštva s proučevanjem materialnih ostankov njegove preteklosti, kot so bivališča, svetišča, orodja, posode, kovanci, orožje ali skulpture;*
- ❖ *proučevanje fizičnih in podnebnih razmer različnih področij ter povezovanje teh ugotovitev z ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi dejavnostmi;*
- ❖ *razvijanje teorij, modelov in metod za tolmačenje in opisovanje družbenih pojavov;*
- ❖ *ocenjevanje izida političnih odločitev glede socialne politike;*
- ❖ *analiziranje in ocenjevanje socialnih podatkov;*
- ❖ *svetovanje o praktični uporabi teh izsledkov pri oblikovanju ekonomske in socialne politike za skupine prebivalstva in za regije ter za načrtovanje trgov;*
- ❖ *pripravljanje strokovnih raziskav in poročil.*

Javnosti dostopna deklaracija in vizija Oddelka in katedre za kulturologijo se nato nadaljuje z: "/.../ usposobljeni za delo na področju medijev (uredništva za kulturo in/ali življenjske stile), kulturnih industrij, založništva, kulturnih ustanov in festivalov, korporativnih oddelkov za trženje, turizma, nevladnih organizacij, medkulturne komunikacije in podobno. Kulturološko znanje je zelo uporabno tudi v podjetjih, saj je vsaka poslovna dejavnost usmerjena k zadovoljevanju različnih potreb, potrebe pa so v prvi vrsti kulturna kategorija" (FDV 2017a). Karizmatičnost tako podanega poklicnega profila in tako zastavljene javne podobe kulturologa odseva prehod od razumevanja simbolnih form do upravljanja s simbolnimi formami, torej prehod, ki ga sicer Le Goff (1985, 395–397) na primeru simbolizma (vazalstva) imenuje kot prehod (lastninske) pravice nad nekim objektom skozi družbeno-ekonomske in sociokulturne simbole, proces ustvarjanja družbene vezi, ki ima neko pravno vrednost, česar pa ne moremo reči za kulturologijo, saj nima tovrstne (niti pravne niti simbolne, morda zgolj implicitno) moči, da bi lahko sodelovala v boju za določanje pomenov, ki jih bomo omenjali v kasnejšem poglavju. Torej gre v našem primeru za prilaščanje upravljanja – menedžmenta, ki je sicer forte ekonomske znanosti, vendar kulturološki objekt upravljanja je subtilen in sublimen, zaseda mesto, na katerem se vpisujejo, nahajajo in zamenjujejo pomeni. Študij se usmerja v preučevanje in razumevanje *upravljanja* pomenov za namene, ki odsevajo čas, v katerem živimo, torej neoliberalno ekonomsko logiko, zgrešenih multikulturnih politik strpnosti in zadovoljevanje potrošniških kapric na področju kulture in kulturnih artefaktov. Sprememba iz poklicne orientacije kulturologa (poučevanje in delo v občilih), ki smo jo omenjali v uvodu, se sedaj artikulira na vabljiv in posodobljen način; če namreč razumemo kulturne kategorije in če

je potreba kulturna kategorija, potem jo lahko kulturolog locira in posledično (z različnimi verigami vmesnih členov) tudi zadovolji.

2.2.2 Polisemičnost imaginarija in mentalitete (diplomantov kulturologije)

Ko poskušamo definirati pojme, se moramo zavedati polisemičnosti terminov imaginarija in mentalitete, saj imata izjemno moč evokacije sentimenta, ki se kaže samo skozi ideološko prizmo sedanjosti in raste iz iluzije permanentnih velikih kolektivnih mitologij, fonda podatkov, inventarja, znamenitih piscev, poetov, zgodovinskih herojev in znanih ikon. Skozi akterje, ki so vanjo vpeti z ritualnimi in komemorativnimi praksami, poteka transmisija memorije (Kramberger 2010, 295–296). V sklopu tega lahko razberemo, da ima tudi kulturologija lastno memorijo, ki jo vzdržujejo pedagogi, raziskovalci in naposled tudi študenti in diplomanti kulturologije, saj širok nabor avtorjev zaseda mesto "herojev" ali velikanov, ker z njihovih ramen gledamo na družbeni svet in na družbeno, z njihovim fondom predelanih podatkov operiramo in zbiramo nove objekte raziskovanja. Njihova epistemologija in teorija imata za nas, če se ne trudimo vključiti več vidikov in če nismo objektivni ter kritično refleksni, funkcijo razlaganja sveta in stvaritve mentalnega vesolja. Inventar so razpoložljive metode in razpoložljiva gradiva se preučevanje, hkrati pa subtilni elementi, ki ne predstavljajo neposredne grožnje, npr. knjige, članki, spoznanja itn. Seveda se na tem mestu zavedamo redukcionalizma in pretirane ambicioznosti kulturologije, saj ni edina veda, ki raziskuje in analizira ter nato znova družbeno konstruira že družbeno konstruiran svet skozi svoj objektiv.

Medtem ko je kolektivna memorija idealizirana podoba deklariranih spominov na preteklost, je mentaliteta marginalna in nenormalna, zdi se, da se razodene komaj na področju iracionalnega in ekstravagantnega. Mentaliteta je tisto, kar imata "kmet in cesar skupnega", je močnejša od doktrine, močnejša od pravil in norm, močnejša od idealnih predstav, je rutinska in nezavedna, saj se ustvarja skozi obvezni in makinalni diskurz, kjer govori in govori, brez da bi kar koli povedala, hkrati pa meji na čutni-afektni in nadnaravni svet (Le Goff 2010, 58–59). Zgodovina mentalitet ni zgodovina neobjektivnih pojavov, ampak njihova reprezentacija, ki se črpa iz dokumentov imaginarija in ki prispeva k poznavanju senzibilnosti, educiranosti in ustvarja ekscese v mentalnem orodju, torej v besednjaku, sintaksi, koncepcijah prostora in časa ter v "logičnih okvirih". Mentalitete so tesno povezane s kulturnim sistemom, s sistemom verovanj, z ogrođjem intelektualne opreme in vrednot, hkrati pa zvezane z vedenji, državami in gestami, ki so eminentno kolektivne narave in so poglavitni predmet družbene napetosti in družbenih bojev. Mentaliteta je ločena od zgodovine idej, je bolj meglenica v intelektu posameznika, je usedlina pravno-administrativnih dokumentov, uradnih deklaracij, družbenih doktrin in v njej

odmevajo fragmenti in nasedle besede brez konteksta (prav tam, 60–61). Zgodovina mentalitet, vsebine memorije in zgodovina akademskih kulturnih praks se zgoščajo ob vprašanju imaginarija, ob vprašanih predstavnosti oziroma reprezentacije, ob vprašanih kroženja in reprodukcije lastnega polja razumevanja in vzpostavljanje kontinuitete z njim. Mentalitete torej opozarjajo na spominjanje, na oblike vztrajanja, na oblike vztrajnostnih sil mentalne strukture posameznika in kolektivne strukture, ki jih ne moramo zvesti samo na socialno ali ekonomsko raven, ampak so vsebine in vsebinske razsežnosti individualnega in kolektivnega imaginarija (Vovelle 2004, 7, 18–19). Mentaliteta in memorija nista poti racionalnega ali logičnega duha (kot bi včasih radi verjeli), ampak tista raven zavesti, kjer se srečujejo nezavedne vsebine, sanje, makinalne geste in drže, ki se producirajo skozi obrede, prakse in diskurze, in hkrati tista raven, kjer se omenjeni srečujejo, predelujejo, spajajo in postanejo nomenklatura posameznika, ki je predmet brkljanja oziroma intelektualnega brkljanja. Obe pa črpata iz imaginarija, iz mentalnega vesolja, kjer lebdiyo nasedle imaginarne mentalne reprezentacije realnosti, ki so večpomenske, večrazsežnostne in ki elemente ne organizirajo v popolna polja, ampak v meglenice, kjer se intelektualno orodje in ogrodje lahko prenašata z enega področja na drugo (Vovelle 2004, 64, 130, 185).

2.3 Ideologija in mehka (kulturološka) moč kulturne dominacije

Govorili smo o družbeni konstrukciji kulturologije, ki potem znova opravlja funkcijo družbene konstrukcije skozi svoj objektiv. Da bi se to reproduciralo, je vzpostavljena zahteva po memoriji. Artikulirati se mora v imaginarij, mentalitete pa stojijo ob strani, saj so mašinske narave. Vsi koncepti tukaj imajo potencial, da so predmet ideoloških bojov, zato si moramo podrobneje ogledati Althusserjevo koncepcijo ideologije. Njegovo ključno vprašanje je seveda reprodukcija produkcijskih sredstev in pogojev, pri čemer Vovelle vpelje v igro še imaginarij. Zanj pravi, da deluje v polju imaginarnega kratkega časa in v polju dolgega trajanja časa, pri čemer ravno ideologija producira imaginarno razmerje med individi in njihovimi realno eksistenčnimi pogoji, torej tudi imaginarij je predmet ideoloških bojov, saj nudi prostor za pravico do določanja pomenov reprezentacij in vedenja ter ne nazadnje tudi moči (Vovelle 2004, 10–11).¹⁴ Ti elementi reproducirajo razmerja moči vladajočega razreda ravno skozi izobraževalne sisteme, ki so primat prevzeli od cerkve – religioznega ideološkega aparata države in družine – primarni svet socializacije in sentimentalni ideološki aparat države.

¹⁴ Pri čemer bi lahko dodali še Foucaultovo vpeljavo principov razumevanje diskurza, boje za sisteme dominacije, oblast, ki si jo želimo polastiti, ki nam nadaljnje omogoča družbeni nadzor nad pomeni, discipliniranje, kvalificiranost in legitimnost določenih ritualov, ki so konstitutivni za individua (Foucault 2008, 9–21), in to, kar sta Berger in Luckmann označila za integracijo v simbolne svetove in njihovo legitimacijo.

Althusser ideološke aparate države (v nadaljevanju IAD) imenuje kot druga plat represivnih aparatov države, saj so mehkejši, delujejo zgolj s simbolno platjo represije in se producirajo predvsem na zasebni ravni (Althusser 2000, 60–72). Šolski IAD priuči spretnosti, ovite v ideologijo vladajočega razreda oziroma vladajoče ideologije, ki producira reprodukcijo produkcijskih sredstev in razmerja zdajšnje neoliberalne kapitalistične družbene formacije. Šolski sistemi pa delujejo kot nevtralni (saj nihče ne bi podvomil v njegovo dobrobit), saj so pismenost, veščine, izobrazba, razumevanje itn. družbene vrednote in vrline (prav tam, 82), dokler ustrezajo ustrojem in razmerjem družbene moči. Marxova koncepcija ideologije je, da naj bi ta sistem bil imaginarna konstrukcija predstav in idej, ki naj bi vladale duhu posameznikov in družbenih skupin. Njeno stanje naj bi bilo podobno Freudovi koncepciji sanj (prav tam, 83–85), kar napeljuje na to, da ideologije delujejo fantazmatsko in so resnične zgolj v subjektivni realnosti, saj nimajo legitimnega objektivnega značaja, ki bi jih naredil za legitimne nosilke pomenov. Avtor nato nadaljuje s tezami o ideologiji, pri čemer poudarja, da ima ideologija materialno eksistenco v praksah IAD kljub njeni imaginarnosti, saj se njena procesualnost vključi v imaginarij, v mentaliteto, v memorijo tako individualno kot kolektivno. Ideologija je priročna in hkrati odvisna od družbenih bojov v IAD za imaginarij, mentalitete, memorijo itn. ter odvisna od elementarnih členov, torej posameznikov, individuov in v zadnjem stadiju subjektov. Tako Althusser pravi, da "samo kolikor je funkcija sleherne ideologije tista funkcija, ki jo opredeljuje, da konkretne individuumne konstituira v subjekte" (prav tam, 91–96).¹⁵ To stori skozi proces interpelacije oziroma naslavljanja, ampak preden ga opišemo, je vredno dodati, da je za ideologijo značilno, da vsiljuje evidence kot samopriznavajoče evidence, na katere reagiramo in jih prepoznamo kot resnične in samoumevne, in to je osnovna funkcija naslavljanja, torej produciranje samoumevnosti. Naslavljanje pa je proces spremembe konkretnega individuumu v konkretnega subjekta, pri čemer sta obstoj ideologije (posledično IAD in nasploh družbenih napetosti in bojov za kar koli) in interpelacija individuumov v subjekte hrbtni plati istega procesa.¹⁶ Po logiki, da je ideologija brezčasna in da so individuumi vselej subjekti. Doda pa še nek ključen moment oziroma ga predpostavlja, namreč obstoj velikega subjekta, Subjekta, kateremu so vsi ostali subjekti podložni, saj jim jamči absolutnost

¹⁵ In "vsak znanstveni diskurz je namreč po definiciji diskurz brez subjekta, saj subjekt znanosti obstoji samo v ideologiji znanosti" (Althusser 2000, 97).

¹⁶ Proces, ki je dialektičen, hkrati pa meji na Foucaultovo teorijo diskurzivnega procesa, saj Therborn razume ideologijo in interpelacijo predvsem v sferi diskurza in diskurzivnih procesov (Therborn 1987, 11, 29).

izjave "da je tako prav in da bo vse dobro", s tem pa proizvede samozadostnost subjektov, da funkcionirajo sami (prav tam, 98–106).¹⁷

To za kulturologe seveda pomeni vsaj dvoje, prvič, da so sami podrejeni subjekti in da živijo v svetu ideoloških bojov za reprodukcijo produkcijskih sredstev, pogojev in družbenih razmerij, in da so sami vneseni v realnost, ki je družbeno konstruirana, s pomočjo naslavljanja in regulirana s pomočjo ideologije. Pri tem seveda moramo dodati, da je prostor IAD boj med različnimi ideologijami, mentalitetami, memorijami in ne nazadnje tudi imaginariji; in drugič, da jim študijski program in študijski proces omogoča razumevanje in znanje glede teh družbenih procesov, kar pa ne proizvede svobode, temveč razumevanje o človeku in *človeškem stanju*, ki pa ga lahko skozi svoje odločitve za zavestno družbeno akcijo (Therborn 1987, 5) ne samo zaznajo, temveč se lahko udeležujejo tovrstnih ideoloških bojov, saj so usposobljeni kot "upravljalci s simboli in idejami", menedžerji simbolnih form v IAD kulture in umetnosti. Mehka moč ideologije kulturologije je vselej možnost razumevanja in agentstvo, avtorstvo, moč spreminjanja ob predpostavki, da se zavedamo kompleksne strukture in organizacije kompleksnejših družb, hkrati pa so tudi sami študenti naslovljeni kot "kulturologi" (poleg kopice drugih interpelacij) in če obstaja temporalna identifikacija s to pozicijo vsaj za čas študija, če ne tudi po diplomiranju. Nismo pa sigurni, kdo ali kaj je v kulturologiji oziroma pri študentih kulturologije veliki subjekt – Subjekt, če so tako študenti kot pedagogi in raziskovalci sprejeli pozicijo subjekta v veliki igri ideologije kulturologije.¹⁸ Ali je sama veda in njene vsebine Subjekt, ali je to institucionalni ustroj FDV-ja, ki definira čas in prostor študenta kulturologije v njegovi simbolni družbeni razsežnosti, ali je za študente to eden izmed pedagogov ali velikih mislecev, torej nedvomno nam manjka podatek o Subjektu in o stopnjah identifikacije kulturologov, s katerim bi še naprej lahko razjasnili situacijo.¹⁹ Evokativnost Subjekta (Freeden 2003, 120) in narava mentalnih predstav intelektualnih konceptov in orodja pokaže na razsežnost ideologije kulturologije ter zagrabi emocije na sentimentalni način, saj se zavedamo distinkcije in dualnosti racionalnosti in vrednotnega-čustvenega vidika procesa izobraževanja (beri kot transfer in identifikacijo v ožjem razmerju in odnosu študent – pedagog

¹⁷ Subjekt v vsakodnevnirabi pomeni: 1) svobodno subjektiviteto, center iniciativ, avtorstvo, motiviranje dejanj, nositelja pravnih zakonov, pravic, odgovornosti itn.; 2) podrejeno bitje, ki je podložno neki višji sili oziroma avtoriteti in njegova točka svobode je ta, da svobodno sprejme svojo podložnost in podrejenost (Althusser 2000, 106–107).

¹⁸ Imaginariji kot mentalne mape posameznikov so polne velikih subjektov – Subjektov in če nas Subjekt uspešno interpelira v subjekt in če je Subjektov več, potem Subjekti s pomočjo subjektov bijejo boje proti drugim subjektom in Subjektom. Tako se vprašanje imaginarija lahko kaj kmalu sprevrže v vprašanje o obstoječih (simbolnih) formah mehke kulturne dominacije.

¹⁹ Pri religiozni interpelaciji je to sam bog – Bog, pri nacionalni je personifikacija države – Država (mati domovina) itn.

ali naslovnik – sporočevalec). Na tem mestu seveda moramo nujno dodati, da vse znanosti in vse vede (naravoslovne, družboslovne in humanistične) imajo potencial in so predmet ideoloških konfiguracij, zatoorej govorimo o njihovem možnem, mehkem vplivu in njihovem latentnem funkcioniranju kot ideologiji. Počutimo se dolžne, da kot kulturologi in tudi kot družboslovci zavzamemo do tega distanco in da potencial naše ideološkosti vedno znovič prepustimo družboslovni analizi, saj je to naša družbena odgovornost, merilo etičnosti in verodostojnosti – uglednosti – primernosti, saj se v nasprotnem primeru odrečemo historični zavesti, analitični moči družboslovja in družboslovcev, kritični refleksiji, sistematični deliberaciji, kritičnemu mišljenju in nasploh zmožnosti družboslovne imaginacije (Rizman 2010, 149–151).

2.4 Intelktualno zbrkljan imaginarij in moč družboslovne (kulturološke) imaginacije

Zavestna in refleksivna eklektika v teoretski podstati študijskega programa seveda priča o fenomenu nujnosti interdisciplinarnega študija kulturologije in polidimenzionalnega razumevanja družbenega sveta. Vprašanje konstrukcij in dekonstrukcij, odpakiranja konceptualnega sveta je porodilo destabilizacijo močnih sistemskih družboslovnih teorij (Applebaum 1987, 520–521) in spodbudilo nastop interpretativnih ved in interpretacije kot metode raziskovanja (metoda gostega opisa), saj naj bi vsaj antropologija opravljala "prevod kulture" in je zato ujeta v dilemo prevajalca. Poleg tega se pojavi težnja, da družbeno ne razumemo več kot strukturo ali sistem, temveč kot tekst, ki ga moramo prebrati (Barnard 2000, 159–162).²⁰ Odprtje poti refleksivnosti, refleksije posameznika in refleksije kolektivne zavesti, da ne omenjamo tudi različnih relativizmov, vodi v samoevalvacijo in refleksijo samih družbenih ved, s tem tudi kulturologije. V takšnem vrstnem redu so kulturne študije delovale kot kritika normirane sociologije, sama refleksivnost in metoda interpretacije sta prinesli spoznanje, da ni ultimativnih interpretacij, kakor ni ultimativnih resnic, saj resnico in validnost znanja vselej določa moč (Alasuutari 1995, 23, 30, 137) in trenutna konstelacija ideološke prizme sedanjosti, torej konstrukcija znanja in vedenja poteka retroaktivno. Tudi zgoraj zapisano je nujno šteti v družboslovno imaginacijo, in to kljub ideološkim in interpretativnim omejitvam, kljub vplivu postmodernizma, relativizacije velikih zgodb itn. Zmožnost družboslovca, da lastno radovednost usmeri v razumevanje širših zgodovinskih obdobj, kolektivnih družbenih pojavov, jih zna sistematično primerjati, da razume kontekstualnost

²⁰ Applebaum in Barnard sicer govorita o razvoju teorij in razumevanja znotraj antropologije, vendar je zaradi vsebovanosti antropologije v študijskem programu kulturologije tudi kulturologija dedič antropološke tradicije.

preučevanih simbolnih form (artefakti, dokumenti, dela ipd.) in zna skozi imaginacijo priti do razlogov, utemeljitev in zaključkov, ki so smiselni, je prednost, ki jo Mills imenuje intelektualno potovanje družboslovja pred naravoslovjem. Imaginacija omogoča preklapljanje med perspektivami, med individualnim in kolektivnim, med različnimi realnostmi abstrakcije, skozi procese resistematizacije in reorganizacije znanja, igranja z besednjakom, križnih klasifikacij pomenov itn. (Mills 1959, 5–7, 34, 213–216). Imaginacija izkazuje nekaj, kar Claude Lévi-Strauss imenuje intelektualni *bricolage* (intelektualno brkljanje), ki označuje kapaciteto in zmožnost, sicer divje – mitske misli, da posplošuje, kljub ujetosti v podobe, in izraža potencial znanstvenosti. Mitska misel se poslužuje analogij in primerjav, četudi brkljanje vse koncepte nato preuredi in izvede novo ureditev vsebovanih elementov. Značilnost brkljanja je nezaveden proces imaginacije, saj uporablja ostanke in fragmente dogodkov, znanja, nasledlih besed brez konteksta. V klasifikacijah divje misli in poganjkih sodobne znanosti je na delu ista logika, mitska misel se venomer izraža s pomočjo neenotno sestavljenega repertoarja, ki ga mora uporabljati, kar pa se kaže kot intelektualno brkljanje, ki pojasnjuje povezave, ki jih opazamo med mitsko in znanstveno mislijo. Torej na videz isti elementi, iste entitete lahko v različnih kontekstih pridobijo drugačne pomena (Lévi Strauss 2004, 29–33, 339–340).²¹ Razlika med divjo in znanstveno mislijo je seveda očitna, slednja je predmet sistematizacije, verificiranja in drugih kriterijev znanstvenosti, na tem mestu je za nas pomembno, da poudarimo, da delujeta podobno in da generiranje razumevanje in morebitnih novih idej poteka v skladu z imaginacijo. Zaradi kompleksnosti logike družbenega, v našem delu družbena konstrukcija realnosti, individualna in kolektivna memorija, imaginarij, mentalitete, ideologija in mehka kulturna dominacija in ostale, ki presegajo naše delo, predstavlja družboslovna imaginacija temeljno metodo spoznavanja družbe in družbenega (Fokus FF 2015). Torej se pri študiju kulturologije študentje učijo predvsem razumevanja znanj in samostojnih spoznanj, poglavitne dejavnosti naj bi bile branje in pisanje. Da pride do intelektualnega brkljanja, pa potrebujemo *mojstrstvo*, za katerega pa dvomimo, da je pridobitev izobrazbe točna definicija. Vseeno se v času priprave in pisanja diplomskega dela študenti vrnejo k zgoraj omenjenim dejavnostim, ki pa imajo potencial generiranja novih povezav med elementi, spominjanja, uvidov ipd., seveda odvisno od konceptualne zastavitve njihovega dela, pri čemer moramo vzeti v zakup tako individualni imaginarij bodočega diplomanta kulturologije kot tudi kolektivni imaginarij (akademski, mestni, slovenski itn.), za kar pričakujemo, da vodi v fragmentacijo

²¹ "Dejavnost, ki se na splošno označuje z izrazom brkljanje, ki označuje brkljanje domačega mojstra, ki z iznajdljivostjo, improviziranjem in zavzetostjo rešuje probleme, kakršni se mu zastavljajo v vsakdanjem življenju. Gre torej za dejavnostis točno določenimi sprotnimi cilji" (Lévi Strauss 2004, 28).

vsebin diplomskih del. Skozi vpeljavo različnih konceptov smo želeli opozoriti na kompleksnost fenomena imaginarija. Pri tem smo se vestno ogibali njegovi definiciji, saj menimo, da so povezave med predstavljenimi koncepti močnejše kakor preprosta definicija "imaginarij je celota mentalnih reprezentacij, kraljestvo simbolov oziroma simbolnih form kot celovitih simbolnih reprezentacij", saj ta deluje deklarativno, pri tem pa izgubimo vse pomisleke okrog imaginarija, njegove polisemičnosti, njegove paralele z mentalitetami in ideologijami, ki so prostor družbenih bojov, da vsebine kulturološkega imaginarija izkazujejo potencial za naslavljanje subjektov, pri tem pa kažejo veliko možnost, da postanejo samoumevne in se usedejo v nezavedno in postanejo del individualne memorije, ki si je zaradi majhne populacije (586/658) diplomantov ne delimo s širšimi in ožjimi družbenimi skupinami.

2.5 Imaginarij in potencial transkulturne umestitve kulturologije

Taylor (2002, 106) pravi, da je termin socialnega imaginarija (angl. *social imaginary*) veliko širši kot preprosta intelektualna shema ljudi, ki jo mislijo oziroma o njej razmišljajo v "izklopljeni" obliki (angl. *disengaged*), torej ko v danem trenutku niso vpeti v družbeno interakcijo in so sami s svojimi mislimi. Še več, govori o načinih, kako si ljudje zamišljajo, imaginirajo družbeno realnost, kako sebe in druge ter obsežnejše institucije združijo v smiselno koherenco. Govora je torej o njihovem doživljanju subjektivne realnosti, ki pa se jim prikazuje kot objektivna realnost, saj so pred njih postavljene družbene norme, pravila, vloge, drža, karakterji, vidiki neprimernosti in primernosti, vendar vse to opravljajo hkrati na zavestni in nezavedni ravni, zato se misli prikazujejo kot simbolne forme kot celovite, ampak vselej imaginarne simbolne predstave in reprezentacije konkretnega družbeno-kulturnega pojava ipd. Imaginarij torej deluje kot polje, v katerem ljudje lahko razmišljajo in ima jasno vzpostavljene omejitve (samo družbene in kulturne za začetek), a se k temu lahko vselej dodajajo nove, ki so posledica učenja, izobraževanja, branja, spoznavanja in spoznanja. Proces mišljenja, ki ga bomo še opisali, je ravno toliko kompleksen, kakor je kompleksna družbena realnost in kakor je relativno uspešna internalizacija simbolnega imaginarija, ki pa ravno tako zavisi od verjetnosti spremembe. Kulturni antropologi so vselej zagovarjali, da implementacija novih družbenih institucij ne bo uspešna, če ne bo predhodno izpolnjen pogoj vzpostavitve kontinuitete s sedanjo konstelacijo imaginarija, torej v kolikor se vpelje (radikalna) diskontinuiteta, družbene institucije ne bodo priznane lot legitimne in zato ne bodo zmogle opravljati integracijske funkcije, o kateri sta govorila Berger in Luckmann in ki smo jo omenjali v prvem poglavju.

Vsebine imaginarija Taylor označi kot nekakšen repertoar (prav tam, 107), ki ima zmožnost manifestacije, če imajo govorci, praktiki ali agenti določenih praks internalizirano določeno

količino družbene zaloge znanja, ki jim posledično omogoča normativno delovanje v nekem sektorju družbe/kulture. Imaginarij ni torej samo zmožnost imaginacije in "upravljanja" z njegovimi vsebinami, temveč opravlja funkcijo *mapiranja* (beri tudi kategoriziranja, tipiziranja, etiketiranja itn.), ne samo individualnega, mentalnega in subjektivnega imaginarija, temveč tudi družbenih prostorov, saj določa razsežnosti bivanjskega prostora in polidimenzionalno dožemanje konkretnega prostora (podobno smo ugotovili za memorijo), okolice, arhitekture, cest, soban itn. Torej to za kulturologe pomeni, da imajo nekatere vsebine skupne z ostalimi študenti FDV-ja, saj je fakulteta konkretna stavba z jasnimi prostorskimi narti, z odprtimi in zaprtimi prostori, ki pa jih ravno tako internaliziramo in postanejo del subjektivnega imaginarija posameznika. Razlike v imaginariju se torej pojavljajo v študijskem procesu, odvisne so od intelektualnega (in drugih) transferja(ev) s pedagogi in drugimi študenti. Vsebine imaginarija diplomantov kulturologije so specifične ravno zaradi zožanja pomenskega spektra iz širšega družboslovja na kulturologijo, kljub temu da so (vsi) študenti deležni predavanj iz temeljev družboslovja na FDV-ju (ergo politologija, pravo, socialna psihologija, komunikologija, pri čemer je kulturologija bila preglasovana, da bi bila simbolno in dejansko enakovredna študijska smer na FDV).

Kulturologija tako opravlja funkcijo selekcije, saj učni načrti in izvedba predmetov puščajo vtis, ki odmeva v mentalno vesolje posameznika, v njegov subjektivni imaginarij, v katerem se poslušana snov artikulira kot simbolna forma – simbolna reprezentacija povedane ali prebrane besede, ki nosi določen pomen, ki je vselej predmet kategorizacijskih postopkov, ki jih določa kulturologija sama. Tudi temeljna družboslovna znanja so potemtakem prevedena in preoblikovana v imaginarij kulturologije, abstrakten koncept telesa ima druge pomenske razsežnosti kot na politologiji; multikulturalizem ima druge pomenske razsežnosti kot na komunikologiji itn.; pri katerim pa zaznamo drugačne fokuse mišljenja in razumevanja, drugačno predelavo podatkov, osredotočenost na različne tematike znotraj istega abstraktnega koncepta telesa. Do spreminjanja imaginarija pride zaradi preboja – *penetracije in transformacije* (prav tam, 110) imaginarija študentov (in nato diplomantov kulturologije), saj to, kar vidimo, ni vedno res, in to, kar je res, ni nujno vidno. Zato smo trdili, da so vsi obravnavani koncepti predmet ideoloških bojev, ki zadevajo tako simbolno raven kot tudi praktično-konkretno raven.

Aplikacija novih abstraktnih vsebin kulturologije ustvarja torej novo shemo v imaginariju, ki morda retroaktivno spreminja ostale že internalizirane vsebine, že ustaljen pogled na svet, tako

teorija prehaja v prakso, tako dimenzije imaginarija spreminjajo realnost in konkretne prakse.²² V luči povedanega moramo dodati še, da imaginarij in imaginacija nista vsemočči, saj imata jasne konceptualne omejitve. Velja izpostaviti tudi razlike med imanenco – subjektivnim mentalnim procesiranjem – transcendenco, a za namene naše razprave se bomo ustavili na tej točki.

Zdaj moramo še odgovoriti na vprašanje, kako nekatere vsebine pridejo v imaginarij in kakšni procesi zaznamujejo ta "prehod". Epštejn (2012, 30–39) trdi, da poznati pomeni imeti pravilne zavestne (simbolne) reprezentacije o nekem objektu, medtem ko misliti označuje povezovanje, razdruževanje, predrugačenje in vse podobne dejavnosti, s katerimi mislimo te reprezentacije, zato govorimo o dinamičnem delu s temi, lahko bi rekli, simbolnimi formami, ki so statično karakterizirane kot oblika znanja. Za spoznanje pa trdi, da je proces pridobivanje tega statičnega znanja, pri čemer se vrši proces filtracije skozi merila in kriterije ustreznosti, in z našim dodatkom, legitimnosti. Spoznanje je tako dinamično ustvarjalno delo, ki ga ni mogoče zvesti zgolj na spoznavanje, saj ni umeščen samo v okvire že obstoječega znanja, ampak ima potencial ustvarjati simbolne forme, ki (še) nimajo ustreznice v dejanskosti – realnosti. Mišljenje je torej več kot znanje, saj so vsi miselni konstrukti, na katerih znanje (kot svet opredmetenega preteklega mišljenja) temelji, preveč samoumevni, saj so prešli v vsakdanjo rabo (npr. kulturologija kot ideologija, ki določa svetovni nazor ipd.), pri čemer pa se moramo zavedati, da mišljenja ne moramo obravnavati kot del znanja, ampak ravno obratno. Pri mišljenju seveda uporabljamo določena znanja, jih zbrkljamo v mehanizmih mišljenja, prelamljamo, dopolnjujemo, presojamo rekombiniramo, reinterpretiramo, izločujemo in jih naposled artikuliramo v njihovi novi formi, v njihovi novi konstrukciji.²³ Spoznavanje in spoznanje sta torej dve različni kategoriji.

²² Seveda je to, o čemer govori Taylor, v resnici mnogo obsežnejše od našega poskusa interpretacije imaginarija diplomantov kulturologije, saj govori o (zahodnem, evropskem) modernem socialnem imaginariju kot metatopičnem prostoru (angl. metatopic), pri čemer kot glavne družbene tranzicije/spremembe omenja spremembo produkcijskega načina oziroma ekonomijo, individualizacijo, sekularizacijo, masovno potrošnjo, vznik javne sfere, uvedbo demokratične in pravne države, civilno družbo, množične medije, internet, razvoj moderne znanosti itn. (Taylor 2002, 111–116), ki strukturirajo in hierarhizirajo družbo (in simbolne reprezentacije družbenih pojavov) na lasten kompleksen način, pri čemer je sumacija vseh družbenih sprememb tudi sumacija sprememb vsebin imaginarija, saj so relativno legitimirane in relativno dostopne glede na individualen in kolektiven kontekst. Povedano ne pomeni, da to ni vplivalo na kulturologe, ampak to, da se izogibamo preširoki interpretaciji.

²³ Bistvo znanosti je, da se z njo ne ukvarjamo vsevedneži, temveč posamezniki, ki občutijo pomanjkanje specifičnega znanja oziroma tako individualno kot kolektivno pomanjkanje razumevanja družbe in družbenega. Vzniki novih znanstvenih disciplin vzpostavijo novo videnje, novo razumevanje, nova dejstva (Epštejn 2012, 40–43).

V nadaljevanju Epštejn govori še o pomanjkljivosti humanistike, predvsem v sferi njene javne realizacije. Pravi, da imata tako sistem človeškega znanja kot tudi veščine manjkajoči člen, in sicer *humanistično tehnologijo*, neko izumiteljsko in konstrukcijsko dejavnost na kulturnem področju, ki bi bil rezultat lastnega teoretskega preučevanja, torej kulturno aktivnost spreminjanja in preoblikovanja individualne in kolektivne družbene realnosti.²⁴ Primerja tri velike sistema znanja: naravoslovje, družboslovje in humanistiko, pri čemer k vsaki doda kategorijo praktičnih nadgradenj. Za naravoslovje je to tehnologija, za družboslovje je to politika, za humanistiko, v katero uvršča tudi kulturologijo (v njegov klasifikacijski sistem se na tem mestu ne bomo spuščali), pa te praktične nadgradnje ni oziroma je še ni. V ta namen koncipira pojem *kulturonike*, znanost, ki se ukvarja s kulturo kot prakso, ki skuša artikulirati in manifestirati/realizirati transformacijski potencial humanistične misli po svoji lastni logiki.

Kulturonika bi v tem smislu bila konstruiranje novih form delovanja v sferi kulture in kulturnega, nove tehnike (spo)razumevanja in spoznavanja kulture in kulturnega ter novi modeli dojetja in ustvarjanja kulture in kulturnega. Če je tradicija in logika kulturologije to, da preučuje simbolne sisteme različnih kultur, potem bi kulturonika razmišljala o novih projekcijah nasploh, razmišljala bi o tem, kar še ni udeleženo v praksah ali institucijah določene konkretne kulture, in bi tako predstavljala projekt – načrt mogočih transformacij celotnega simbolnega polja kulture in kulturnega (prav tam, 443–445). Torej če je kulturologija znanost o kulturi, je kulturonika nabor (humanističnih) tehnologij, ki na njej temeljijo, je ideja, ki je sposobna sproducirati nova kulturna gibanja, nove raziskovalne metode, nove projekcije simbolnih form, ki so po možnosti inkorporirane v obstoječi simbolni imaginarij, tako kulturologije kot njenih agentov, torej diplomantov, pedagogov in raziskovalcev, pri čemer pa moramo povedati, da Epštejnov poudarek v resnici temelji na svetu zunaj znanstvene skupnosti, saj bi ta skupnost opravila delo projektantov, načrtovalcev družbe in kulture, pri čemer so jasne ideološke implikacije seveda očitne.²⁵

²⁴ Avtor humanistične tehnologije ne misli po logikah naravoslovja, kljub temu da si je naravoslovje sposodilo termin tehne iz umetnosti, ki je pomenila veščino, mojstrstvo; hkrati pa poudarja, da namen te tehnologije ni samo umetniško ustvarjanje (Epštejn 2012, 445).

²⁵ Pri čemer je omenjeni avtor izredno ambiciozen, saj govori o novih umetniških in svetovnonazorskih gibanjih; o novih disciplinah, metodah poučevanja in filozofskih sistemih; o novih vedenjskih slogih, družbenih ritualih in intelektualnih modusih; in o novih vrstah religije, kultur in civilizacije (Epštejn 2012, 445). K čemur pa v naši obravnavi dodajamo imaginarije, mentalitete, memorijo, simbolne forme itn., saj Epštejn načeloma govori o potencialnih novih družbenih konstrukcijah kulture in kulturnega. Govori o kulturi kot o projektu, torej možnosti vnašanja ideologije, legitimiranja moči, boj za določanje pomenov in resnice itn., so ključne polemike njegovega razmišljanja, saj (kot smo trdili prej) ne bo nobena sprememba v sferi kulture legitimna, če ne bo vzpostavljene kontinuitete z njeno zgodovino, pri čemer je naša opcija seveda mehka, kulturna dominacija, druga izbira je jasna, nasilna in represivna dominacija kulture in kulturnega v prid tovrstnim novim konstrukcijam, ki bi bile morebiti zgrajene na račun človeških žrtev.

V nadaljevanju kot praktične razsežnosti kulturologije omenja "transkulturo" oziroma transkulturnost, saj trdi, da kulturologija ni samo vedenje, ampak poseben način bivanja na presečišču drugih kultur, ki je povzročeno ravno zaradi izpostavljenosti posameznikov kulturologiji. Poleg spoznavnih vrednosti ima lahko tudi terapevtski učinek na posameznikovo zavest, pri čemer opravlja funkcijo relativizacije in difuzije, saj ga osvobaja od konstrukcij njegove konkretne kulture skozi spoznavanje logike ((ne)pomembnih) drugih kultur, pri čemer pa naj bi se to spoznavanje, spoznanje, razumevanje in vedenje umeščalo na nepretrgan kontinuum kulturologije oziroma v simbolni imaginarij kulturologije. Transkultura tako ni samo virtualna pripadnost posameznika mnogim kulturam, ampak je novo *simbolno bivanjsko okolje človeštva*, ki je v takem razmerju do konkretne kulture, kot ga je klasično imela kultura do narave (prav tam, 449–457).

K zgornji razpravi bi lahko dodali še konkretno vprašanje Franca Malija, ki se sprašuje, kako iz multidisciplinarnosti t. i. paralelnega razvoja discipline sploh lahko prestopimo v zahtevnejši razvoj, na raven inter- in transdisciplinarnega povezovanja tako z ostalimi področji družboslovja kot tudi navzven, s humanistiko in naravoslovjem. Opozarja, da naj bi družboslovju manjkala drznost naravoslovja, ki odpira interdisciplinarna in transdisciplinarna področja raziskovanja, in se namesto tega zateka k izčrpavanju vselej istih tem in njihovi reprodukciji, namesto da bi se premaknilo na izzivalnejša področja morebitnega novega intelektualnega transdisciplinarnega (družboslovnega) vedenja (Mali 2016, 118–119). O dotrajanosti in usmeritvah slovenskega univerzitetnega področja govori tudi Rotar (v Bourdieu 2004, 27), ki teži k prepoznavanju (znanstvene) zahteve "po bolj sistematični eksploraciji "nemišljenih" mišljenjskih kategorij, ki predeterminirajo mišljenje", s tem pa omejujejo družboslovno imaginacijo, saj je "univerzitetno polje vselej preveč odprto za ideološke vdore, ki omogoča šušmarjem, da se legitimirajo kot začasni nosilci spoznanj(a) in vednosti".²⁶ O čemer pa je, v delu *Univerzitetna avtonomija*, napisal še naslednje o univerzi in o imaginariju kot družbeni instituciji (Rotar 2009, 86–87): "Družbene institucije je kajpak mogoče favorizirati, modificirati ali degradirati, celo blokirati in eliminirati, ni pa mogoče po mili volji spreminjati njihove narave in družbene funkcije – to dvoje se namreč ne ravna po razmerjih političnih sil v posamezni zgodovinski konjunkturi, ampak po logiki, ki bi ji lahko rekli logika

²⁶ Rotar sicer govori o vplivu Afere Sokal v slovenskem okolju, ki je prinesla navidezno pooblastilo naravoslovcem, ki ne upoštevajo epistemskih meja, da nekontrolirano šarijo po družbenih in humanističnih znanostih in vanje vnašajo »kao« znanstvenost v svoji nebogljeni in pomanjkljivi imaginaciji. Pri čemer so zgrešili ključno poanto, ki bi morala opozarjati na škandaloznost postmodernega relativizma, ki "nadomešča znanstvene kriterije s kriteriji družabnega prestiža objavljanja besedil" (Rotar v Bourdieu 2004, 19–20).

socialne zgodovine, v kateri igrajo realno vlogo realni parametri družb, ne le imaginarij političnega razreda".

Še več, pravi da:

V družbi, ki jo ureja iracionalna politična ideologija (rodovni nacionalizem, klerikalizem, nacizem, stalinizem, neoliberalizem itn.), ni za družbene in humanistične vede kot znanosti nobene možnosti, saj lahko obstajajo le kot ime za cirkulirajoče in neodgovorne prežvekovalne diskurze v okrilju ali diverzificiranih ali homogeniziranih socialnih mnenjskih dispozicij. To pa velja tudi za naravoslovje, ki je zreducirano na tehniko, ki vstopa v družbeni imaginarij, v katerem je neločljivo zlita z načini in tehnologijami, prek katerih, denimo, nosilci religioznih ideologij očitajo znanosti hudodelstva in hkrati skrbno prekrivajo, da ta sodijo v območje aplikacij, za katere so predvsem zainteresirani njihovi politični prijatelji, ne pa na področje znanstvenega spoznanja (Rotar 2009, 159–160).

V luči povedanega naj bi se zavedali in spoznali, da imaginarij sicer je simbolna družbena institucija, ampak ni izključen produkt političnih sil in političnih akterjev, ampak predvsem rezultat širših faktorjev in realnih parametrov, ki izvirajo iz logike socialne zgodovine, tako da se kljub mrkogledosti in družbeni determiniranosti dejanskega zapiranja znanstvenosti družbenih znanosti, s strani določljivih političnih vzvodov moči, te vselej prefiltrirajo skozi relativne dovzetnosti ljudi zanje. Zatorej bi lahko trdili, da imaginarij ni zaukazan, ampak zapopaden, da je prostor, kjer kljub političnim bojem obstaja možnost, da bodo posegi političnega neuspešni, ker bodo razumljeni ali dojeti na drugačen način, ki ni v skladu s kontinuiteto družbenega pomnjenja oziroma kolektivno memorijo.

Če sklenemo prvih nekaj poglavij, lahko rečemo, da se vsi lokusi našega razmišljanja morebiti ne skladajo s predpostavljeno idejo simbolnega imaginarija, saj moramo v zakup vzeti ogromno število dejavnikov, ki pa sami niso objekt našega raziskovanja. Se nam pa vsekakor zdi nujno, da nanje vsaj v določeni meri opozorimo in nakazujemo na njihovo kompleksnost in kompliciranost po sicer na videz skromnem in prijetnem raziskovanju imaginarija. Kar poskušamo mi zapisati kot simbolni imaginarij diplomantov kulturologije, je košček sestavljanke, ki pa je zgrajena iz nešteti drugih sestavljank, pri čemer se bi skoraj vsakič morali vprašati, ali sploh razumemo, kako naj bi in zakaj sploh bi sestavljali sestavljanko sestavljanke.

3 Tentativna (merska) analiza izbranih plasti imaginarija diplomantov kulturologije FDV

3.1 Predviden metodološki plan

A) Za opredelitev institucionalnega okvira kulturološkega imaginarija in mentalitete bomo uporabili variacijo zgodovinske metode – branje in analizo dokumentov, ki smo jih pridobili z dostopom do informacij javnega značaja FDV UL. Prošnjo smo poslali 23. maja 2017, relevantne dokumente pa pridobili 4. julija 2017.

Zaprosili smo za:

a1) demografske podatke diplomantov kulturologije (leto vpisa, leto diplomiranja, spol, naslov diplomske naloge); ostale podatke relevantne za merjenje, kar je opisano pod B), smo pridobili naknadno in manualno;

a2) dokumente ob ustanavljanju oddelka/katedre za kulturologijo, dokumente za (prve) akreditacije programov (predbolonjski in bolonjski študijski program); namesto tega smo dobili 1) javne opise informativnega značaja, namenjene kot predstavitev programa bodočim študentov; 2) predmetnike za kulturologijo, z vidno strukturo programa po letnikih, in učne načrte predbolonjskega programa; 3) zapisnike Oddelka in Katedre za kulturologijo od leta 1993 do leta 2012; in 4) različne smernice o implementaciji bolonjske reforme in nekatere druge dokumente;

B) s spletne strani Dela FDV smo vsako diplomsko delo kulturologov manualno sneli in iz nje prepisali še: 1) mentorje diplomskih del in 2) ključne besede v povzetku pri bolonjskih diplomantih oziroma ključne besede v povzetku/kazalu pri predbolonjskih diplomantih, saj so se digitalne objave diplomskih del na FDV začele leta 2003 oziroma 2004, ravno zato veliko predbolonjskih diplomskih del sploh nima napisanega povzetka in ključnih besed, zato smo analizirali kazala kot najbližjo referenčno točko povzetka.

Nadaljnjo to pomeni, da smo prvotno imeli populacijo 658 diplomantov, pri čemer smo jo zmanjšali zaradi diplomskih del, ki niso bila digitalno objavljena in so bila zato nedostopna. Populacija se nato zmanjša: 1) za 3 za bolonjske diplomante, ki jih je potemtakem 260; in 2) za 70 za predbolonjske diplomante, ki jih je potem 326; torej skupaj obsega 586 diplomantov kulturologije od prvotnih 658.

Naš metodološki načrt je vseboval naslednjo idejno zasnovo:

- 1) pregled, ki bo ostal na ravni deskripcije, predmetnikov, učnih načrtov predmetov, dokumentov Oddelka in Katedre za kulturologijo, predvsem za slednjo pričakujemo uvid v dogajanje, ki sicer ni "na voljo" študentom, in zapis ključnih ugotovitev;
- 2) oblikovanje ogromne tabele meritve povzetkov, zapis njihovega ponavljanja oziroma frekvence in poskus vzpostavitve mreže simbolnih form – simbolnega imaginarija, kar pa nam je, na podlagi sprotih ugotovitev, predstavljenih na začetku Poglavja 3.5, silovito spodletelo;
- 3) zato smo se odločili za vnovičen poskus vzpostavitve *mape* imaginarija s pomočjo vpeljave več ravni imaginarija, ki smo jih dodelili glede na frekvenco mentorstev, za katere sklepamo, da nosijo dodano simbolno vrednost in dajejo tako diplomskemu delu kot temi močnejši pomen, z upanjem, da bomo zaobšli popolno fragmentacijo; zatem smo posameznim ravnam nadeli dokaj indikativna imena, pri vsaki pa zapisali zgolj nekaj primerov;
- 4) nakazali smo na relativno močan vpliv strukture predmetnika in poučevanih vsebin, redko smo opazili preboj nekaterih tematik (morda izvirajo iz strukturnih omejitev, kot so npr. habilitacijska merila pedagogov in posledično mentoriranje samo v primeru ujemanja ekspertnih področij, ali pa kaj povsem drugačnega);
- 5) zapisali smo nekaj premislekov o kakovosti naših parcialnih ugotovitev.

3.2 Omejitve raziskovanja

Da bi naše raziskovanje imaginarija porodilo še več sadov, bi morali do raziskovanja pristopiti celostno v najširšem pomenu besede, torej raziskati bi morali izvore kulturologije iz preteklosti (v slovenskem, okcidentalnem in svetovnem merilu) in iz katerih podobnih ved so se črpali zametki kulturologije; kdaj se je pojavilo (samo)zavedanje avtonomnosti vede v domačem in tujem univerzitetnem okolju in katere entitete so pri tem procesu konstitucije prednjačile; kako se je veda koncipirala in zakaj si je prilastila nekatere specifične segmente družboslovnega konceptualnega ogrodja; kakšna je identiteta kulturologije in posledično identiteta kulturologov; kakšne so mentalne podobe in predstave o kulturologiji (zasebne vs. javne, laične vs. znanstvene) in njenih praktikov; kakšni so stereotipi, ki se držijo prav kulturologije v primerjavi s celotnim družboslovnim področjem; kakšne razlike lahko zmerimo med intelektualno zasnovo vede (strukture epistemologije, metodologije in teorije) in študijskim programom (procesualnost, prevzemanje vsebin, učenje, spoznavanje, razumevanje, interpretiranje, analiziranje, reflektiranje itn. študentov). V to razumevanje potemtakem spadajo še konteksti (mentalni, skupinski, družbeno-kulturni, mentalitetni itn.) in opredelitev razmerij moči, torej samega gospostva, intelekta, kulture, znanstvenosti znotraj Evrope, Slovenije,

Univerze v Ljubljani, Fakultete za družbene vede ter različnih sektorjev družbe itn. Mi bomo raziskovali redukcijo kulturološkega imaginarija, kar je skromen poskus popisa imaginarija diplomantov kulturologije, zgrajen na analizi predmetnika, kratkem pregledu učnih načrtov posamičnih predmetov, prebiranju dokumentov Oddelka in Katedre za kulturologijo (v nadaljevanju OKK), frekvenci mentorstva posameznih pedagogov in poskusa analize oziroma meritve povzetkov diplomskih del, ki ga je raziskoval avtor tega besedila, zato ostajata razumevanje in interpretacija v njegovi omejeni domeni. Za nadaljnjo raziskovanje tako imaginarija kot mentalitete bi bila potrebna cela kupica različnih metod ter celostna in večrazsežnostna raziskava individuov, praks, dejanj, institucionalnega okvira fakultete, univerze, medfakultetne spore, znotraj fakultetne spore; analiza leposlovja, glasbe, produkcija morebitnih ostalih kulturnih artefaktov in umetniških del s strani kulturologov (in drugih) v najširšem pomenu besede; državne, politične, ekonomske spremembe z vplivi zunanjih dejavnikov in notranjih dejavnikov državnega upravnega ustroja itn., ki pa si je na tem mestu nikakor ne moramo privoščiti.

3.3 Struktura imaginarija glede na institucionalni okvir FDV

Izobraževalni program kulturologije je oblikovan tako, da se z ravni splošnega znanja o izbranih temeljnih področjih družboslovja v prvem letniku logično napreduje k bolj konkretnim specializiranim izsekom teh področij, poleg tega pa, kot je predvideno z učnimi načrti, posreduje predvsem teoretska, in nekaj metodološkega, znanja. Najstarejša koncepcija programa, ki smo jo pridobili in ki se je izvajala v letu 1995/1996, je vnesena spodaj v Tabeli 3.1 in je doživela manjše spremembe v obliki dodajanja obveznih ali izbirnih predmetov do implementacije bolonjskega študija (FDV 1996a; 1997a; 1998a; 1999a; 2000a; 2001a; 2002a; 2003a). Ob prebiranju zapisnikov OKK smo zaznali izrečene študentske želje po uvedbi več izbirnih predmetov, zaskrbljenost z neprepoznavnostjo študija navzven (FDV 1995b; 1999c; FDV 2001b) in želje po medfakultetnem sodelovanju s FF UL v obliki izmenljivih izbirnih predmetov.

Tabela 3.1: Predmetnik študijskega programa Kulturologija 1995/1996

Kulturologija	
1. letnik	Obseg ur
Obča politologija (teorija in sistem)	120
Uvod v kulturologijo	120
Obča sociologija	90
Obča komunikologija	90
Socialna in politična psihologija	90
Kulturna antropologija	90
Tuji jezik	60
Teorija organizacij	60

Športna vzgoja	60
Skupaj	720
2. letnik	Obseg ur
Metodologija družboslovnega raziskovanja	120
Primerjalna religiologija	120
Socialna in politična antropologija	90
Informatika	90
Epistemologija družbenih ved	90
Sociologija kulture	90
Fenomenologija duha 1	90
Tuji jezik	60
Športna vzgoja	60
Skupaj	750
3. letnik	Obseg ur
Sodobne kulturološke smeri	120
Socialna in politična etika	90
Metode kvalitativne analize	90
Sociologija religije	90
Sociologija kreativnosti	90
Fenomenologija duha 2	90
Teorija argumentacije	90
Zgodovina slovenske kulture	90
Strokovna praksa	120
Skupaj	750
4. letnik	Obseg ur
Kulturološka sistemska teorija	90
Sociologija umetnosti	90
Sociologija morale	90
Filozofija religije	90
Izbirni predmeti	360
Skupaj	720
5. Absolventski staž	
Diplomska naloga	Skupaj ure vseh letnikov: 2970
Izbirni predmeti	Obseg ur
Teorija simbolnih form	90
Ekološka antropologija	90
Sociologija znanosti	75
Organiziranost kulturnega življenja	60
Sociologija vzgoje	60
Pedagogika in didaktika	60

Vir: FDV (1995a).

Po pregledu učnih načrtov posameznih predmetov predbolonjskega študijskega programa (FDV 1994) pridemo do ugotovitve, da večina temelji na spoznavni ravni, saj se študent sistematično seznanja z različnimi tematikami, gradi svoje konceptualno ogrodje in intelektualno orodje, torej gradi individualni imaginarij s pomočjo *kulturološkega imaginarija*. Z vpeljavo bolonjskega študija se predmetnik v 3. letniku razbije na 5 modulov, pri katerih pa študent izbira iz nabora izbirnih programskih predmetov, ki nudijo specifično znanje nekaterih področij. Ti moduli so Kulturne študije, Religijske študije, Kultura, znanost in razvoj, Antropološki modul

in Menedžment v kulturi, pri slednjem so predlagani predmeti Splošni menedžment, Kadrovski menedžment, Marketinško upravljanje, Upravljanje neprofitnih in prostovoljnih organizacij in Komunikacijski menedžment, ponujeni s strani drugih kateder in so del drugih študijskih programov FDV, kar še naprej govori o teoretski usmeritvi študija kulturologije in posameznih predmetov, ki jih kulturologija ponuja študentom (FDV 2017c). Kljub dodajanju segmenta kompetenc v učne načrte je večina kompetenc še vedno spoznavne narave, teži k razumevanju, analiziranju in interpretiranju pojavov, napotuje k samostojnemu ali timskega delu, ohranja ustaljen sistem podajanja znanja: predavanja – seminar – vaje (FDV 2017č).

Po prebiranju zapisnikov OKK so bile poglobitve točke razprave med izvajalci študija naslednje: 1) razprave o nastajanju in perspektivah študija kulturologije, pri čemer je bila navedena nevarnost *zbrkljanosti*, pomanjkanje jasnega javnega okvira in zemljevida vsebin (fragmentacija in fragmentiranost), razlike med formativnim in informativnim znanjem ter razlike med splošnim in specialističnim znanjem (FDV 2002b); 2) nekateri medosebni spori profesorjev in spori glede prevzemanja predmetov ter prevzem podiplomskega študija Antropologije (FDV 1995č; 1999c; 2005); 3) feminizacija študija (FDV 1999b; 2002c); 4) delovanje Društva kulturologov Kult.co (FDV 2003b); 5) mnenja o bolonjski reformi (FDV 2003c; 2004a) in zavzemanje za dejansko in simbolno enakovrednost kulturologije z ostalimi programi (FDV 2004b; 2004c); 6) kritike fakultete in vodstva, t. i. *administrativne diktature*, kot tudi upor zaradi ugleda FDV kot politično (sporne in) nekorektne institucije (FDV 2007a); 7) razpravljanje ob Strategiji razvoja FDV in diskrepancah, o pomanjkljivostih in nevarnostih menedžerskih ukrepov na račun akademskega pristopa k problemom razvoja; razlikovanje med akademsko institucijo in politično, primanjkovanje programske in kvalitativne plati usmeritev, ki pa so sicer pretežno finančne (FDV 2007b); 8) o tendencah centralizacije in reorganizacije fakultete ter o morebitni ukinitvi oddelkov/katedre (FDV 2012); in druge, ki jih na tem mestu ne bomo omenjali (želje po sodelovanju v mednarodnem merilu ipd.).

Program je akreditiran do leta 2019 in je delo posameznih, za različna področja habilitiranih, pedagogov, ki so koncipirale predmete skozi raziskovanje določenega področja v okviru Centra za proučevanje kulture in religije, Centra za proučevanje znanosti in Centra za antropološke raziskave ter njihovih mednarodnih udejstvanj ter njihovega raziskovanja nasploh. Oddelek in katedra sta relativno samostojni enoti, pri kulturologiji gre v resnici za eno enoto, ki odloča o izvedbi posameznih predmetov in programa kot celote, poleg tega pa so, kakor vse institucije, v različnih razmerah moči glede na ostale katedre in oddelke, do vodstva fakultete, do Univerze v Ljubljani itn. Skozi branje dokumentov smo zabeležili nekaj ključnih dejavnikov, ki vplivajo

na imaginarij producentov programa, torej politične in različne finančne stiske pedagogov in raziskovalcev glede obremenitev in pedagoškega procesa, razprave o konstrukciji in izvedbi optimalnega programa (glede na zaposlene in glede na vsebino), medosebne spore in želje po sodelovanju. Vredno je izpostaviti, da struktura predmetov vzpostavlja tudi mrežo, da se ne spogledujemo ravno s strukturo, imaginarija študijskega programa, ki ga izvaja OKK, ki je prav tako predmet individualnih in kolektivnih imaginarijev, memorije, družboslovne imaginacije, mentalitet itn.

3.4 Demografski podatki diplomantov kulturologije

Za boljše razumevanje imaginarija diplomantov kulturologije si sprva oglejmo nekaj demografskih podatkov, ki smo jih razdelili na predbolonjske in bolonjske, na koncu pa jih združili skupaj. Od celotne populacije 658 študentov smo jih zaradi digitalne nedostopnosti njihovih del zmanjšali na 586, zato je prisoten vpad podatkov v nekaterih grafih izrazit.

Graf 3.1: Število predbolonjskih diplomantov glede na leto vpisa

Vir: FDV (2017d).

Vpis na kulturologijo je skozi leta ostajal enakomeren, za vpad v letu 2002/2003 nimamo podatka.

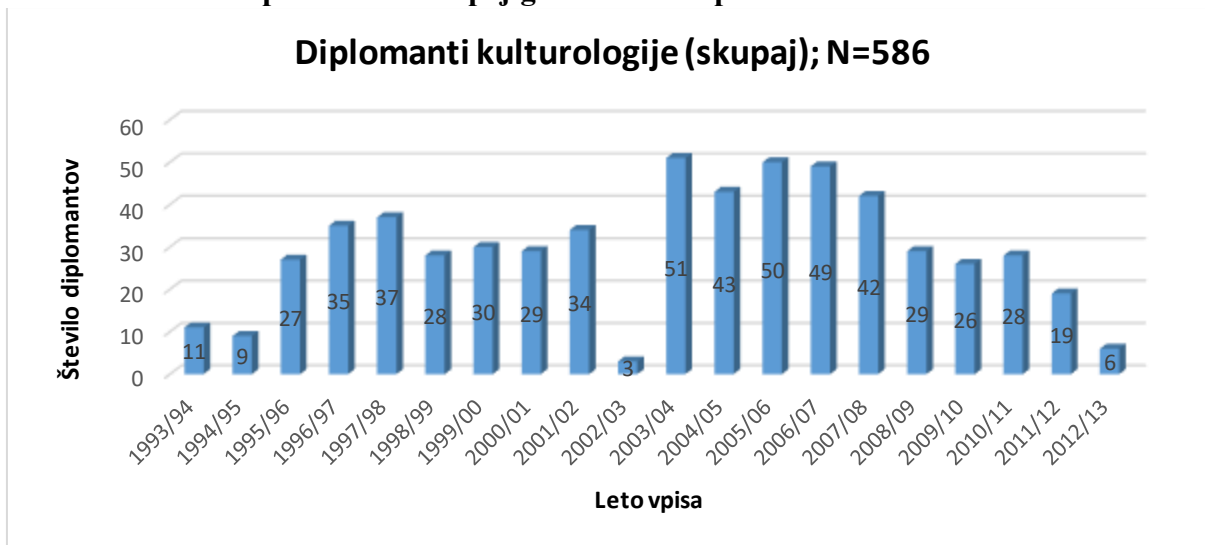
Graf 3.2: Število bolonjskih diplomantov glede na leto vpisa

Vir: FDV (2017d).

Enajst študentov od akademskih let 2001/2002–2004/2005 je zavedenih kot bolonjskih, kljub temu da je bil to čas izvajanja predbolonjskega programa, morda gre za administrativno napako ali za prepis študentov. Vpis je postopoma padel in število diplomantov se znižuje.

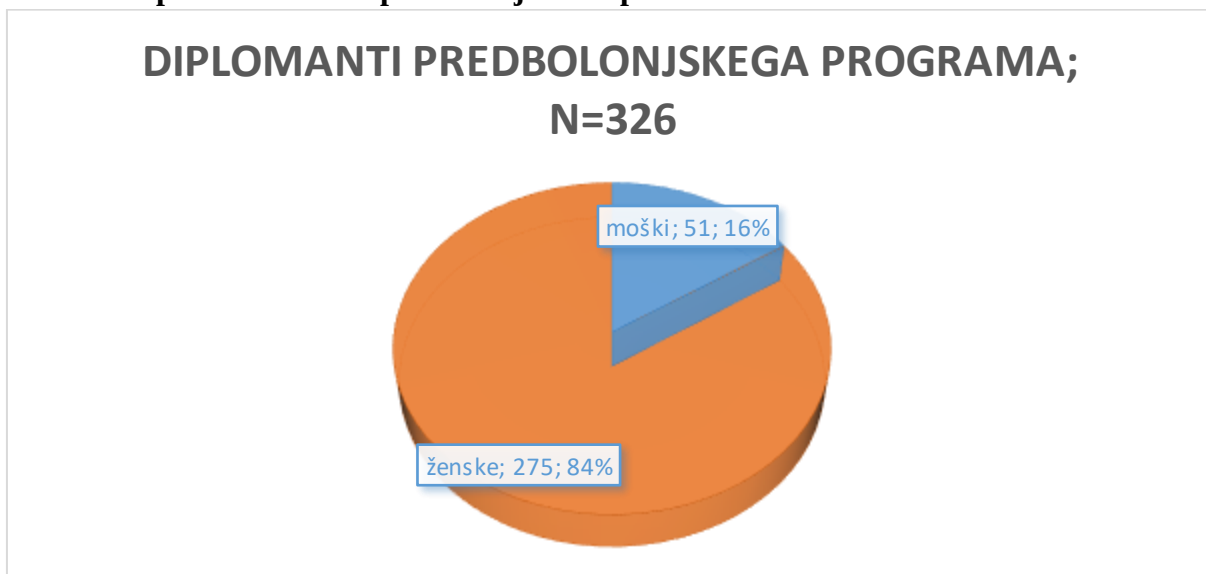
Graf 3.3: Število diplomantov skupaj glede na leto vpisa

Vir: FDV (2017d).

Največji upad pri popisu imaginarija bodo tako predstavljali diplomanti, ki so se sicer vpisali v študijskem letu 2002/2003 in v študijskem letu 2012/13, pri čemer se v morebitne vzroke nismo spuščali in tudi nismo špekulirali, kaj točno se je takrat v javnem življenju dogajalo, da je bil vpis tako majhen.

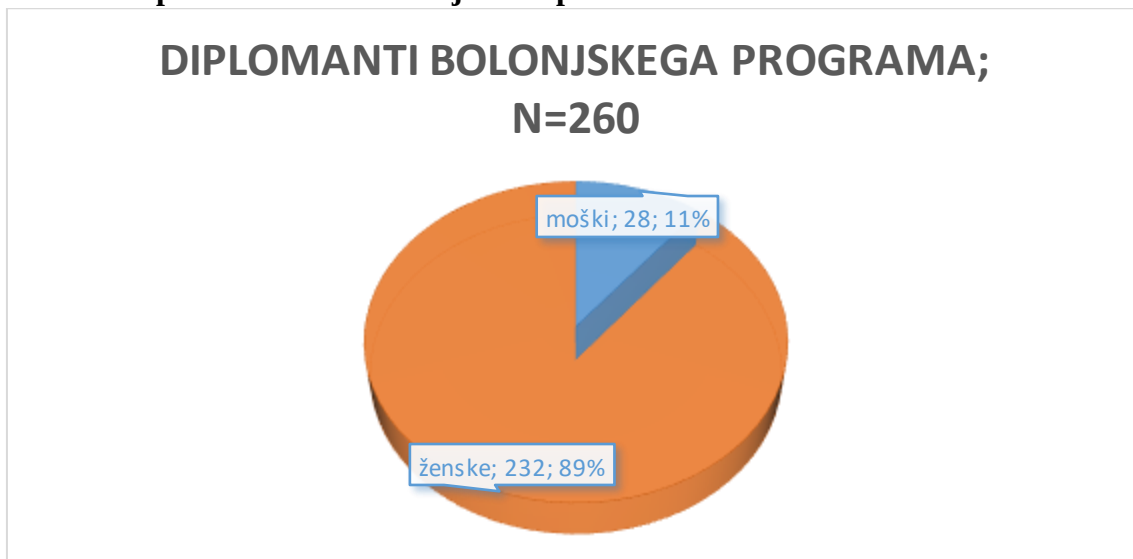
Graf 3.4: Spolna struktura predbolonjskih diplomantov

Vir: FDV (2017d).

Spolna struktura govori v prid ženskemu spolu, od tod tudi problem feminizacije študija, kar za nas predstavlja omejitve vsebinam imaginarija, saj – kot smo ugotovili – tako imaginarij kot vsi ostali koncepti temeljijo na različnih podsvetovih, na polisemičnosti imaginarija, ki je sestavljen iz več imaginarijev itn.

Graf 3.5: Spolna struktura bolonjskih diplomantov

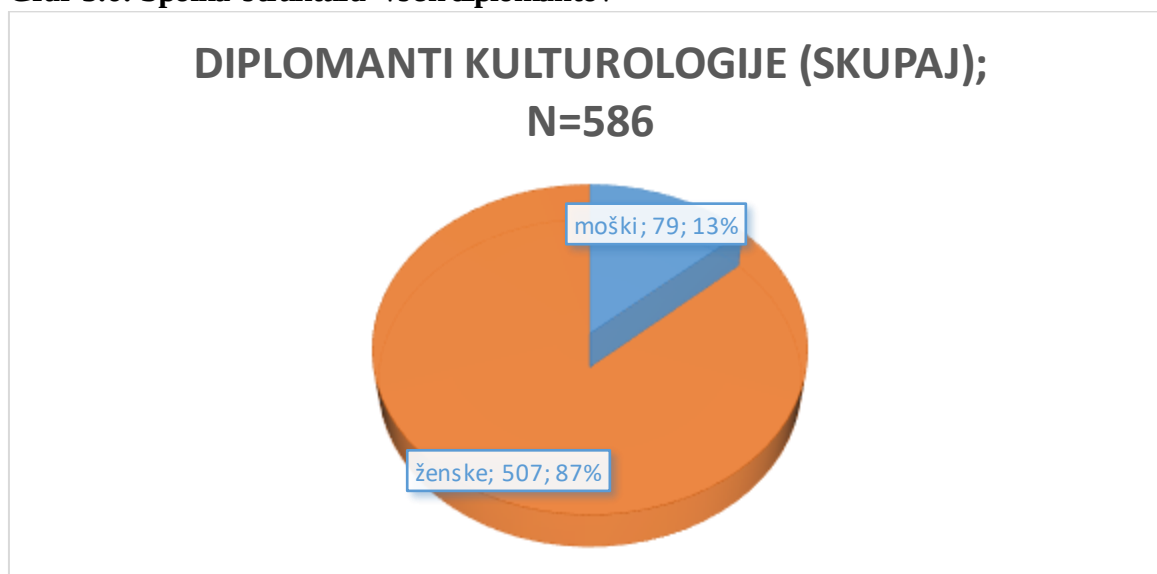

Vir: FDV (2017d).

Trend feminizacije študija se nadaljuje tudi v bolonjskem programu, ne vemo pa, zakaj je študij kulturologije vabljev oziroma zanimiv samo študentkam in ne tudi študentom. Veljalo bi

pogledati trende družboslovja v Sloveniji, Evropi in širšem prostoru, saj mogoče ženske nasploh dominirajo v družboslovju in humanistiki.

Graf 3.6: Spolna struktura vseh diplomantov

Vir: FDV (2017d).

Celotna spolna struktura je tako v razmerju 1 : 9. Morda predavane vsebine ne ustrezajo moškemu spolu. Predvidevamo, da je morda področje kulture vselej preveč mehko in šibko iz vidika (konkretno) moči, saj nima jasne javne opredelitve, če argumentiramo javno sfero kot izrazito moško sfero delovanja. V našem raziskovanju pa smo ugotovili, da je mehka dominacija privilegirana v našem času, saj je ideologija stvar evokativne in sublimne moči.

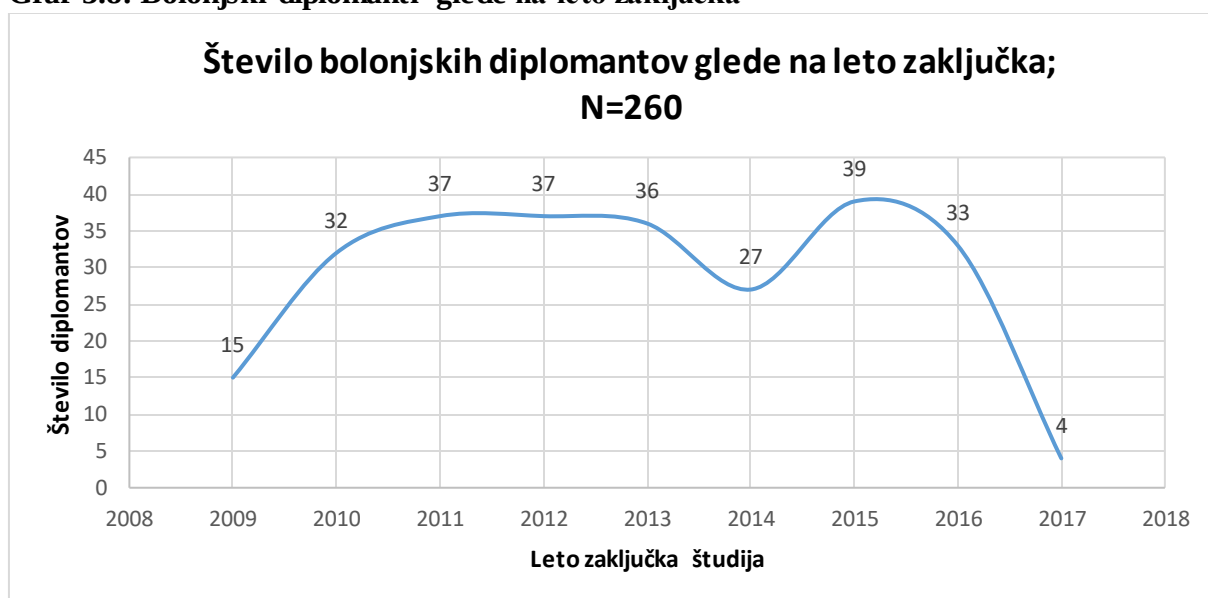
Graf 3.7: Predbolonjski diplomanti glede na leto zaključka

Vir: FDV (2017d).

Iz dokumentov Oddelka in katedre za kulturologijo smo zabeležili tudi problem z zakasnelim diplomiranjem kulturologov, kar je bilo nakazano z motivacijskimi seminarji za absolvente ipd. Pomnimo, da so bili študentje v zadnji letnik predbolonjskega študija vpisani v študijskem letu 2004/2005, čigar diplomanti so potem generacija 2008/2009 ali 2009/2010. Največ t. i. zamudnikov je diplomiralo v letu 2016.

Graf 3.8: Bolonjski diplomanti glede na leto zaključka

Vir: FDV (2017d).

Bolonjski diplomanti so diplomirali enakomerno. Glede na to, da je leto 2017 še tekoče, ga skorajda nismo zajeli v naše podatke.

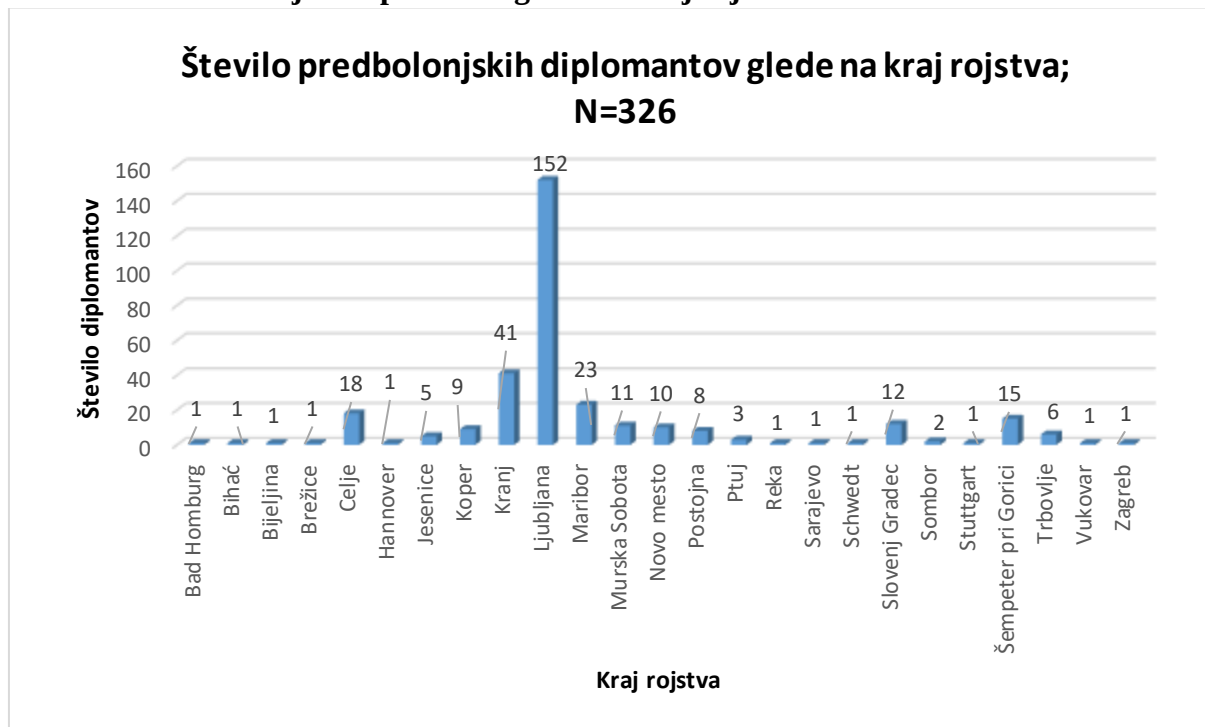
Graf 3.9: Diplomanti glede na leto zaključka skupaj

Vir: FDV (2017d).

Leta 2016 je bilo zdaleč največ diplomantov, saj so diplomirali tako predbolonjci kot bolonjci. Skrajni vrednosti iz leta 2002 in 2017 smo že predhodno komentirali. Reprodukcijska imaginarija diplomantov kulturologije je enakomerna, pravo vprašanje je vprašanje vsebin.

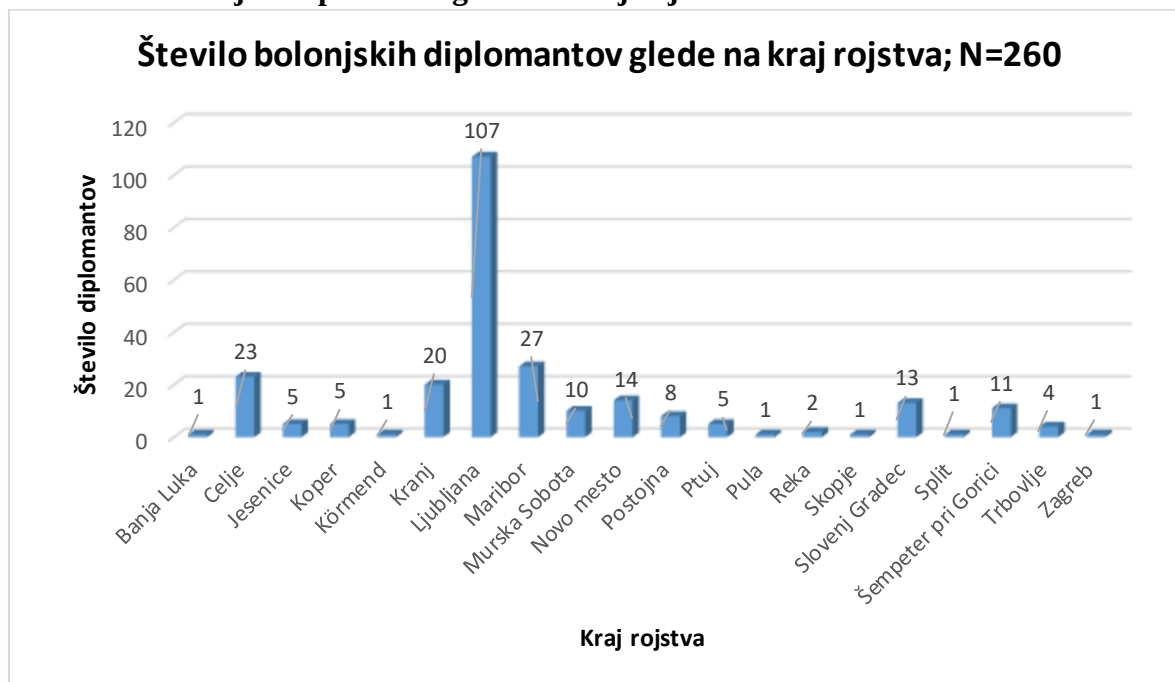
Graf 3.10: Predbolonjski diplomanti glede na kraj rojstva

Vir: FDV (2017d).

Zdaleč največ diplomantov je iz Ljubljane, zatem iz Kranja, Maribora, Celja in Šempetra pri Gorici. Če bi imeli več časa, bi lahko vsebine imaginarija naposled primerjali tudi s krajem rojstva in špekulirali o možnih vplivih iz okolja odraščanja na imaginarij.

Graf 3.11: Bolonjski diplomanti glede na kraj rojstva

Vir: FDV (2017d).

Tudi pri bolonjskih diplomantih dominira Ljubljana, zatem so Maribor, Celje, Kranj itn.

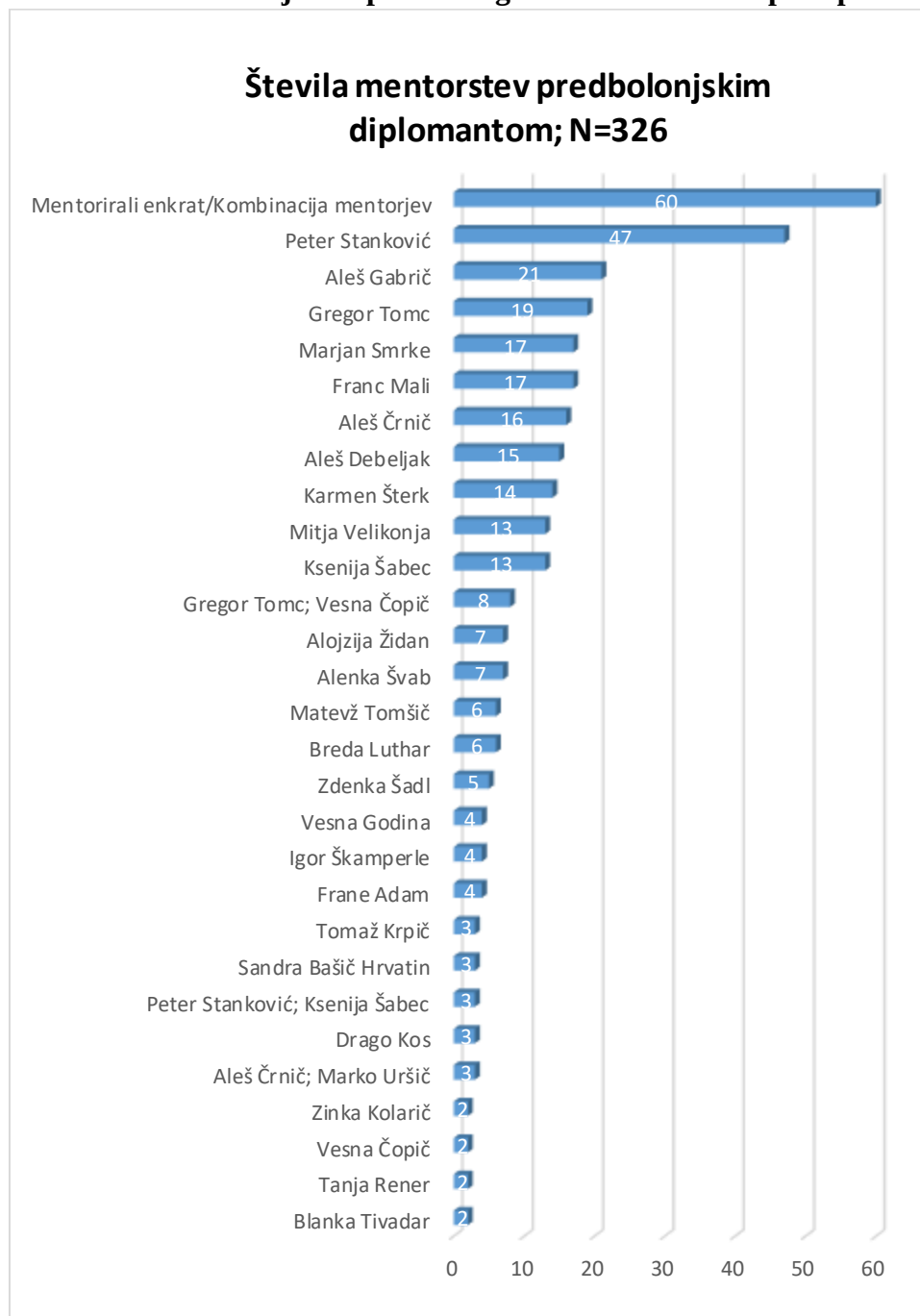
Graf 3.12: Diplomanti glede na kraj rojstva skupaj

Vir: FDV (2017d).

Malo manj kot polovica diplomantov je bilo rojenih v Ljubljani, pri čemer moramo dodati, da kraj rojstva ni nujno tudi kraj odraščanja, kraj šolanja ali kraj bivanja nasploh. Za obsežnejši podatek bi morali poseči po drugih metodah raziskovanja.

Graf 3.13: Predbolonjski diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi

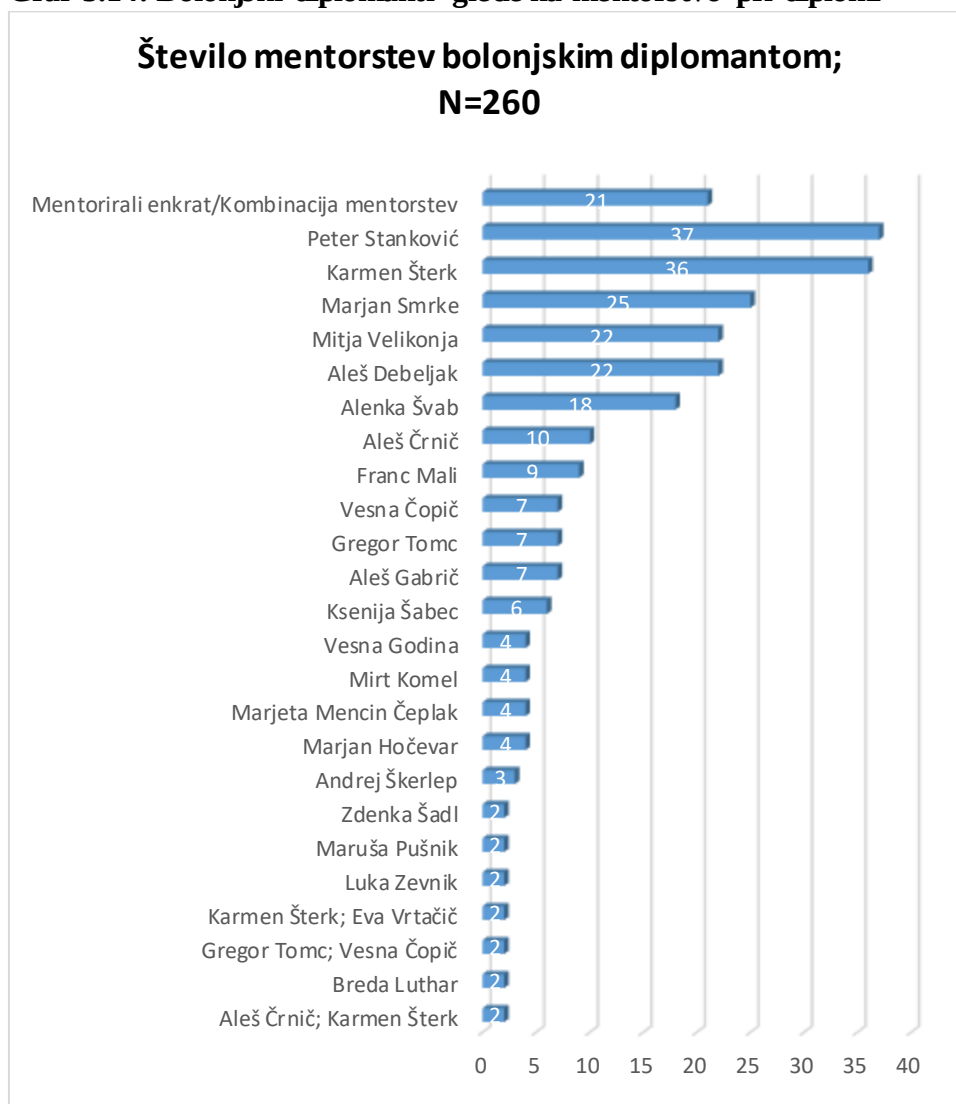

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Mentorirali enkrat/Kombinacija pomeni, da se nekateri pedagogi pojavljajo enkrat oziroma v kombinaciji mentor in somentor. Zaradi lažje berljivosti smo ti kategoriji združili. Zanimiva je seveda prevlada red. prof. dr. Petra Stankovića, ki poučuje Filmske študije, Kulturno konstrukcijo Evrope, Popularno glasbo in medije ter Uvod v kulturne študije na dodiplomski ravni, z ekspertizo v področjih kulturnih študij, teorij kulture, filma, popularne glasbe, kulture

prehranjevanja, študijev mode in oblačenja, stripov ter politik identitet. To je dober indikator, da je določen segment simbolnega imaginarija diplomantov sovpadal z njegovimi področji.

Graf 3.14: Bolonjski diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi

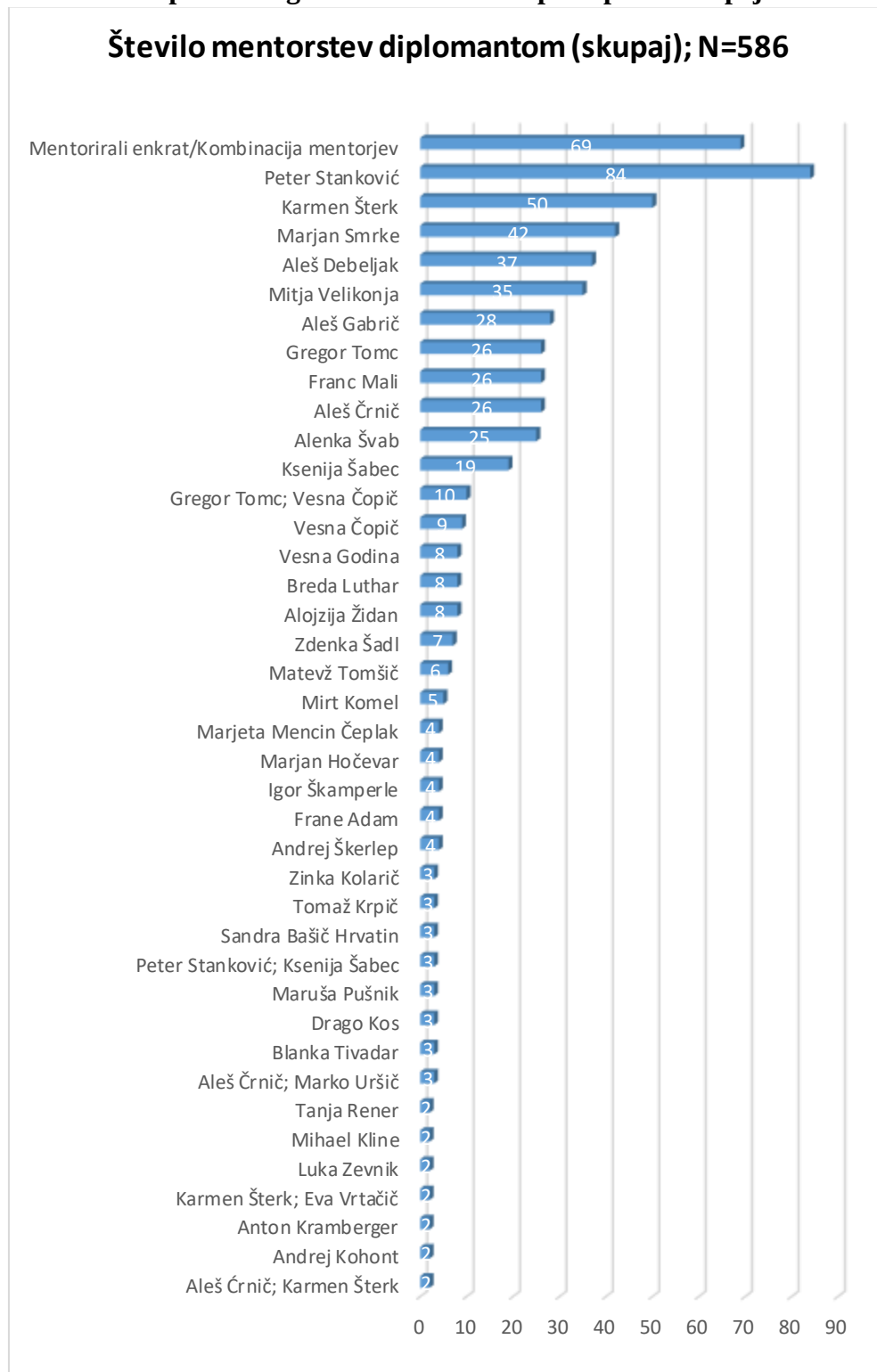

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Pri bolonjskih diplomantih prednjačita znova red. prof. dr. Peter Stanković in izr. prof. dr. Karmen Šterk z ekspertizo na področjih epistemologije humanističnih ved, antropologije in ekstremis in interpretativne psihoanalize in kulturnih praks. Isto logiko nato apliciramo na ostale mentorje, to so izr. prof. dr. Marjan Smrke za primerjalno religijologijo, sociologije religije in sodobne sociološke dileme; red. prof. dr. Mitja Velikonja za balkanologijo, urbane kulture in subkulture, kulture vsakdanjega življenja, kritike ideologij, študije kolektivnega spomina in nostalgije. In tako naprej za vse mentorje. Tukaj zabeležimo očitno okviro mentorja, saj načeloma mentorira takrat, ko je za neko področje habilitiran. Zanimivo bi bilo ugotoviti, koliko

je izjem pri tem pravilu. Na tej točki seveda lahko predvidevamo, da bi lahko opravili tudi krajšo raziskavo habilitacij pedagogov, kar bi lahko primerjali z analizo povzetkov. Kategorija Mentorirali enkrat/Kombinacija mentorjev se je zmanjšala za 39 v primerjavi s predbolonjci.

Graf 3.15: Diplomanti glede na mentorstvo pri diplomi skupaj

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Če nadaljujemo z logiko razmišljanja, bi lahko rekli, da naj bi ekspertna področja in vsebine pri predmetih posameznih pedagogov pozitivno korelirale z vsebinami simbolnega imaginarija diplomantov. Vsebine imaginarija so tako odvisne tudi od raziskovalne dejavnosti posameznih pedagogov, zmožnosti izvedbe teh vsebin skozi pedagoško obremenitev in posledično različnih spremenljivk študija, npr. pomnjenje, internalizacija vsebine, intelektualni transfer, stopnje razumevanja simbolnih form, nagnjenost oziroma motiviranost za izbor tematike diplomskega dela, zunanja motivacija v obliki povpraševanja organizacij, institucij in delovnega okolja, poleg tega pa tudi od razpoložljivosti in naklonjenosti mentorja/mentorice, morebitne katedrske zamenjave mentorjev, subjektivne presoje študentov. Spomnimo se tudi, da smo morali 72 diplomskih del izločiti iz merjenja, zato naš izračun frekvenc v resnici ni povsem natančen.

3.5 Urejanje ravni in plasti imaginarija diplomantov kulturologije

Glede na to, da smo zbiral in prepisovali tiste besede, pri katerih smo menili, da jih lahko opredelimo kot simbolno formo, torej besede ali besedne zveze, ki nosijo relevanten pomen; nepotrebna mašila smo odstranili (vezniki, zaimki itn.) in zatem opravili osnovno štetje in računanje frekvenc v upanju, da bo vsaj večji del nabora primerljiv, smo nehote sprožili dekontekstualizacijo celotnega nabora besed in posledično pomenov, pri čemer je večina besed seveda ostala brez (gospodarja) označevalca. Naneslo nam je 4248 besed/besednih zvez za predbolonjska diplomska dela in 3670 besed/besednih zvez za bolonjska diplomska dela, skupaj torej 7918 relevantnih besed/besednih zvez za vsa diplomska dela. Največja frekvenca se je pojavila pri besedi identiteta s frekvenco 23 kot beseda in s frekvenco 49 kot besedna zveza (dodani so bili drugi označevalci, kot so npr. nacionalna, spolna, skupinska itn.).

Namesto tega:

1) smo za poskus vzpostavitve ravni imaginarija najprej zapisali tabelo, v katero smo umestili deset najbolj popularnih mentorjev glede na število mentoriranja diplomskih nalog (po frekvencah), vključno z enajstim mestom zaradi ponavljajočih se frekvenc pri nekaterih mentorstvih;

2) smo konstruirali posamezne ravni, ki odražajo določeno predmetno področje študija kulturologije, ki sovпада z mentorjevimi predmeti. Pri vsaki ravni smo navedli po nekaj primerov, s tem pa nakazali na ponavljanje, pri čemer smo v obračun vzeli vsa diplomska dela skupaj in ne predbolonjskih in bolonjskih posebej;

3) smo opozorili na ponavljanje vsebin in na pomanjkljivosti ter na pomembnost "marginalnih" tem diplomskih del, ki so zabeležena pod "Mentoriral enkrat/Kombinacija mentorstev", saj bi

v tej preučevani skupini odkrili potencialno širši nabor plasti imaginarija diplomantov v kulturologije.

Tabela 3.2: Popularnost mentorjev/mentorice ali kombinacije mentorjev glede na frekvenco mentorstev

Mentorstva									
	Predbolonjska diplomska dela; N=326			Bolonjska diplomska dela; N=260			Diplomska dela (skupaj); N=586		
Zap. št.	Mentor_ica	Št.	%	Mentor_ica	Št.	%	Mentor_ica	Št.	%
1.	Peter Stanković	47	14,42	Peter Stanković	37	14,23	Peter Stanković	84	14,33
2.	Aleš Gabrič	21	6,44	Karmen Šterk	36	13,85	Karmen Šterk	50	8,53
3.	Gregor Tomc	19	5,83	Marjan Smrke	25	9,62	Marjan Smrke	42	7,17
4.	Marjan Smrke	17	5,21	Mitja Velikonja	22	8,46	Aleš Debeljak	37	6,31
5.	Franc Mali	17	5,21	Aleš Debeljak	22	8,46	Mitja Velikonja	35	5,97
6.	Aleš Črnič	16	4,91	Alenka Švab	18	6,92	Aleš Gabrič	28	4,78
7.	Aleš Debeljak	15	4,60	Aleš Črnič	10	3,85	Gregor Tomc	26	4,44
8.	Karmen Šterk	14	4,29	Franc Mali	9	3,46	Franc Mali	26	4,44
9.	Mitja Velikonja	13	3,99	Vesna Čopič	7	2,69	Aleš Črnič	26	4,44
10.	Ksenija Šabec	13	3,99	Gregor Tomc	7	2,69	Alenka Švab	25	4,27
11.	Gregor Tomc; Vesna Čopič	8	2,45	Aleš Gabrič	7	2,69	Ksenija Šabec	19	3,24

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Tabelo 3.2 naposled pretvorimo v več tabel, ki naj bi nakazovale na naš poskus merjenja in mapiranja imaginarija, na naš poskus konceptualizacije različnih mentalnih polij kulturologije in s tem tudi na razmerje med strukturo imaginarija in posamezne fragmente imaginarija, ki jih predstavljajo diplomska dela diplomantov kulturologije.

Tabela 3.3: Prva raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – kulturne študije

Raven A – Kulturne študije		
Plast A1 – Filmske študije (samo 3 primeri, se nadaljujemo variacije)		
Primer 1: konstrukcija ženske, hollywoodski film, semiotika, poststrukturalizem, polje diskurza, psihoanaliza, filmska produkcija, konotacija žensk.	Primer 2: evropska filmska produkcija, karakteristike filmov, Bollywood, indijska popularna kultura, karakteristike filmov.	Primer 3: reprezentacije Arabcev po 11.9.2001, islam, eksotičnost, reprezentacija in diskurz, medkulturno sporazumevanje.
Plast A2 – Študije (popularne) glasbe (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: odnos RKC do rock glasbe, ideologija rocka, seks, droge,	Primer 2: hip hop idoli, reprodukcija diskriminatornih diskurzov,	Primer 3: glasba, tehnologija, avtorstvo, uniformnost

rock 'n roll, rock skupine, Slovenija.	konvencionalnost, razredna problematika, spolna degradacija, razizem.	zvokov, demokratizacija polja ustvarjalnosti, avtentičnost izrazoslovja.
Plast A3 – Študije subkultur in mode (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: mladina, ulični grafiti, umetniški izrazi, street art, subkulturni grafiti, estetski fenomen grafiterstva.	Primer 2: hipster, subkultura, mainstream, nove mladinske skupine, histerizacija, generacijsko nasprotovanje, družbena marginalizacija, podpora antipotršnje.	Primer 3: preferenčni okus, oblikovanje jaza, stilizacija življenja, oblačila, potršnja modnih revij, potršnja modnih blogov, moda.
Plast A4 – in po logiki diferenciacije naprej...		

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Tabela 3.4: Druga raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – antropologija (in psihoanaliza kulture)

Raven B – Antropologija (in psihoanaliza kulture)		
Plast B1 – Antropološke študije (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: kulinarični trikotnik, surovo – kuhano – gnilo, Claude Lévi Strauss, jezikovna struktura prehrane, prehranski vzorci v Sloveniji, iskanje identitetnih točk.	Primer 2: orientalizem, afrikanizem, balkanizem, Afrika, zahodnjaška perspektiva, samokonstrukcije, ideologije, ekonomija, reprezentacije.	Primer 3: med naravo in kulturo, telo, telesne reakcije, kulturna konstrukcija gnusa, fiziološki razvoj posameznika, kulturna konstrukcija fizioloških reakcij.
Plast B2 – Psihoanaliza kulture (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: hipertotršnja, želja posameznika, ultimativni užitek, fantazma nakupa, nepotešenost, tesnoba, asketizem in hedonizem potršnje, patološki narcis, imperativ uživanja, potršniška afirmacija narcizma.	Primer 2: detomor, konstitucija subjektivnosti matere, predojdipska faza identifikacije, medikalizacija norosti, superiornost kartezijskega subjekta, samonadzirajoč individuum, individualizacija discipline, populacijska biooblast.	Primer 3: poblagovljenje intime, orodja teoretske psihoanalize, konstruiranje popolne ženske, demistifikacija, tehnofašizem, tehnoseksualnost, anorganskost, tehnokultura.
Plast B3 – in po logiki diferenciacije naprej ...		

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Tabela 3.5: Tretja raven simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije – religiologija in religijske študije

Raven C – Religiologija in religijske študije		
Plast C1 – Študije svetovnih religij (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: RKC, celibat, duhovščina, odklonska spolnost, spolne zlorabe in spolna vedenja, seksualna naravnost, odpovedovanje spolnosti, hierarhična organizacija, skritost – prikrivanje škandalov.	Primer 2: islam, položaj žensk, mohamedove žene, šarija, koran, odnos med spoloma, poroka in zakon, sekluzija in zakrivanje žensk, poligamija, izobraževanje Hadisi, patriarhalno branje, problemi dedovanja.	Primer 3: verski koncepti, transformacija idej zoroastrizma, ideja odrešenika, demistifikacija edinstvenosti božiča in religije, razsežnost zoroastrizma.
Plast C2 – Študije novih religioznih gibanj (samo 3 primeri, se nadaljujejo variacije)		
Primer 1: odnos Srbov do gibanja Hare Krišna v Beogradu, težave NRG, sprememba odnosa religij, balkanske vojne.	Primer 2: nasilje NRG, karizma, gibanje, karizmatični voditelji, pojavnost nasilja.	Primer 3: nova religijska gibanja, scientologija, scientološka cerkev, L. Ron Hubbard, Nemčija, klasifikacije religije, odnos javnosti do religijskih ločin, kritike nemške scientološke cerkve, varnostno-obveščevalna služba.
Plast C3 – in po logiki diferenciacije naprej ...		

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Tabela 3.6: Ostale ravni in morebitne plasti simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije

Raven Č – Filozofija in teorija umetnosti	
Plast Č1 – Izbrani segmenti filozofije in njihova aplikacija	sublimno, Heidegger, fenomenologija Husserla itn.
Plast Č2 – Študije umetnosti	razvoj opere, postmodernizem, moderni ekspresionizem, moderni impresionizem, lutkarstvo itn.
Plast Č3 – in po logiki diferenciacije naprej	
Raven D – Študije politike in političnega	
Raven E – Študije multikulturalizma in multikulturnosti	
Raven F – Zgodovinske študije družbeno-kulturnih institucij in inštitucij	
Raven G – Kulturna politika in menedžment v kulturi	
Raven H – Študije vsakdanjega življenja	
Raven I – (Moderna) znanost	

Raven J – Etika in morala
Raven K – Vzgoja in izobraževanje
Raven L – in tako naprej, in tako naprej

Vir: prirejeno po FDV (2017e).

Lahko bi nadaljevali, ampak načeloma naj bi razumeli, da konstrukcija simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije naj bi bila načeloma odvisna predvsem od institucionalnega okvira FDV in strukture izvajanega predmetnika študijskega programa kulturologije. Naredili smo samo eno možno rekonstrukcijo imaginarija iz sicer ogromnega fonta predelanih tematik kulturologije, ki pa je zgolj zaradi enostavnejše orientacije, saj je tudi pišoči avtor študent kulturologije, prevzela frekvenčno razporeditev za relativno kakovosten indikator mentalnih polij simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije. Drugi preučevalci istega imaginarija bi se lotili konstrukcije na drugačen način, saj predvidevamo, da imajo drugačne internalizirane vsebine, ki so relativno močne ali šibke, in posledično vplivajo na drugačno družbeno konstrukcijo družbene konstrukcije simbolnega imaginarija. Naša razporeditev simbolnega imaginarija po ravneh in plasteh je zatorej samo en izmed možnih vidikov interpretiranja, samo en izmed možnih poskus merjenja in samo en izmed možnih vidikov razumevanja.

3.6 Zaključna diskusija o kakovosti ugotovitev

Organizacija simbolnega imaginarija je kompleksnejše narave, saj raziskujemo izjemno specifično polje, ki je odvisno od ogromnega števila spremenljivk in dejavnikov, ki smo jih skušali pojasniti v t. i. teoretskem jedru našega diplomskega dela. Pri tem smo želeli prikazati čim več možnih konceptualizacij imaginarija in vsega, kar lahko posledično oziroma kar naj bi z različnimi stopnjami verjetnosti vplivalo na simbolni imaginarij diplomantov kulturologije tako iz vidika:

1) individualne perspektive – učenje, procesiranje, razumevanje, spoznavanje že obstoječega znanja o družbi in družbenem (kulturi in kulturnemu, politiki in političnemu itn.), posledična zmožnost intelektualnega brkljanja, nevarnosti mehke dominacije na posameznika in individualna moč družboslovne imaginacije, ki generira, v našem primeru, 658 oziroma 586 individualnih družbenih konstrukcij družbene konstrukcije, v vsej njihovi specifičnosti, partikularnosti in enoznačnosti, pri čemer pa lahko vidimo neko stopnjo podobnosti in morebitnega ponavljanja, ki pa naj bi vseeno izražala kompleksnejša razumevanja, ki opozarjajo na več gledišč in več perspektiv pri kulturološkem raziskovanju konkretnih družbenih in kulturnih fenomenov;

2) kolektivne perspektive – bolj kako družbena konstrukcija realnosti v najširšem pomenu te besedne kompozicije in simbolnega pomena vpliva na posameznika z vidika: (širšega socialnega) imaginarija, mentalitet in memorije; katere institucije naj bi opravljale integracijo in legitimacijo raznovrstnih in mnogorazsežnih vsebin iz socialne zgodovine skozi ideološke prizme sedanjosti ali konkretno rečeno: kontekst Slovenije in slovenskega univerzitetnega prostora, kontekst in dogajanje na FDV, kontekst in dogajanje znotraj OKK, vnaprej determinirana struktura študijskega programa, učnih predmetov, obveznosti študentov, učni cilji in bolonjsko formulacijo kompetenc itn. Torej vsi elementi oziroma segmenti, ki hkrati, a vselej aktivno in retroaktivno vplivajo na konstitucijo simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije;

3) perspektive medsebojnega vplivanja, pri katerih pa ostajamo zadržani, saj v resnici o njih ne moremo veliko povedati, smo pa o njih že veliko špekulirali. Morda velja omeniti še naslednje ugotovitve, ki so jih sicer izrekli anketirani študenti bolonjskega podiplomskega študijskega programa kulturologije 2. stopnje in smo jih strnili v naslednjem vrstnem redu (Kramberger in drugi 2014):

3a) problemi z zaposlitvijo diplomantov kulturologije zaradi relativne neiskanosti na trgu delovne sile, torej primanjkovanje ugleda in delovne perspektivnosti študija kulturologije navzven;

3b) ponavljanje vsebin pri bolonjskem dodiplomskem študiju kulturologije, premalo zahteven študij, preveč teorije in premalo prakse (paradoks na prej povedano zahtevnost?) in težave z mentorji, ki nočejo ali ne morejo spodbujati študentov k raziskovanju še neraziskanega, kar bi potencialno lahko dvignilo ugled študijskemu programu);

3c) pomanjkanje motivacije za dokončanje študija zaradi različnih dejavnikov, kot so npr. pomanjkanje časa, brezposelnost ali prekarno delo, individualni prevzem krivde zaradi pomanjkanja dobrih idej ali volje, pri čemer pa odklanjajo pomoč in se zatekajo k samoiniciativnosti oziroma predlagajo pomoč v obliki motivacijskih seminarjev in/ali svetovalno in povezovalno moč Kariernega centra;

4) pri čemer k točkam 3a–c) dodajamo, da se zavedamo obstoja poročil o kakovosti in zadovoljstvu študentov s študijskim procesom FDV, ki od leta 2010 izhajajo letno, vendar jih na tem mestu ne bomo komentirali.

Hkrati smo ugotovili, kateri od akterjev (mentorjev, pedagogov), ki študiju in diplomskemu delu dajejo pomen, prednjači pred ostalimi, je favoriziran, uživa določeno mero ugleda, ki pa povzroča, da se določene teme reproducirajo in so si po formi raziskovanja podobne. Znotraj posameznih ravni simbolnega imaginarija bi morali poiskati še kontekste, skozi katere bi lahko zabeležili še več variacij in modifikacij sicer splošnega imaginarija kulturologije na FDV, ki si ga razlagamo kot idealno tipskega iz Zahodne Evrope, torej konglomerat britanskih kulturnih študij in nemške filozofske kulturologije.

Ravni in plasti imaginarija spregovorijo o nekaterih indikacijah vzročnosti, morebitne manipulacije, zanimanjih, interesih akterjev, pri čemer ne znamo oziroma ne moremo dajati enoznačnih odgovorov, saj bi ti producirali krivice. Nujno moramo izraziti svoje razočaranje pri poskusu merjenja, saj smo konstruirali, se zmotili, razrušili, znova konstruirali, bili načeloma nezadovoljni z ugotovitvami, nakar nam je zmanjkalo časa. Pred nami je bila naloga, ki se je zdela nemogoča, in to, kar smo naredili, je zgolj vrh ledene gore.

4 Sklepne misli

Nevarnost študija kulturologije je "nevarnost" vsakega nadaljnjega izobraževanja, saj po Luckmannu s spoznanji drsimo v vsakdanjo, da ne rečemo makinalno in ritualno, govorico, ki se generira in brklja predvsem v sferi nezavednega ali (z besedami Le Goff-a) v kaotičnem mentalnem vesolju posameznika.

V našem poskusu merjenja smo špekulirali, da je imaginarij fragmentiran glede na preproste variable: spol, kraj, poklic, nacionalnost itn. Kolikor je variabel, toliko je delnih in med seboj povezanih imaginarijev. Koherenten je v smislu njegovega delovanja kot simbolnega sveta, je svet simbolnih form. Imaginarij je bistveno konstruiran iz simbolnega, simbolizabilnega. Iz njega črpamo imaginacijo. Razlika med imaginariji je razlika med simbolnimi svetovi, med zalogami znanja, med pomnjenjem in memorijo, med interpelacijami in med simbolnimi identifikacijami itn. Presek imaginarijev naj bi tako predstavljal nek presek kulturnih podsvetov, ki so primarno svetovi simbolnih pomenov, ki pa so vselej odvisni od logike socialne zgodovine, tako da niso povsem razpuščeni in niso v celoti kaotično organizirani, ampak za sabo puščajo sledi, po katerih jih je sploh mogoče raziskovati.

Zavedamo se, da vse ravni kompleksnosti, o katerih smo govorili, nastopajo in se uporabljajo hkrati, ne ena za drugo ali v kakšni bolj racionalno artikulirani obliki. Težavnost analize posameznih ravni in posameznih ravni abstrakcij(e) je v tem, da bi načeloma morali analizirati vsako raven posebej, ampak pri tem bi spregledali pomembno dejstvo, da so v vsakdanjem življenju in vsakdanjem razumevanju vse ravni in vse plasti v nenehnem dialektičnem procesu (internalizacija, eksternalizacija, objektivacija), o katerem smo spregovorili na začetku.

Z našo tentativno analizo smo poskušali vsaj nakazati, da so nekatere ravni in plasti kulturološke govorice ritualna mesta in bolj redko mesta žive govorice, saj se te možnosti pojavijo šele po določenem študijskem obdobju (recimo po doktoratu ali pa sploh ne itn.). Analiza povzetkov diplomskih del je bila v osnovi primitivna, zanašala se je na frekvence mentorjev, niti ne na frekvence pojavnosti različnih pomenskih sklopov, zato smo zrisali skromno mapo simbolnega imaginarija diplomantov kulturologije, pri čemer posameznih ravni niti nismo med sabo primerjali semantično, da bi vsaj za hip imeli upanje, da bomo z analizo nekam prišli. Ne. Med procesom analize ni bilo nobene tovrstne obljube, nobene utehe in do idealno zastavljenih dognanj sploh nismo prišli. Na njih smo samo zdaleč kazali.

Vselej pa si upamo trditi, da grejo sicer prejeta in relativno sprejeta normativna znanja kulturologije skozi mentalni ustroj/aparat posameznika, ki jih po seštevku lastnih različnih logik transformira in zopet konstruira v enovito formo, v besedilo v obliki diplomskega dela.

Že na FDV-ju imamo 4 velike simbolne imaginarije družboslovja (politologija, sociologija, komunikologija in pod samo pretvezo tudi kulturologija), tako imajo diplomanti štiri različna videnja sveta. In podobno bi veljalo tudi za pravo, zgodovino, ekonomijo in ostale sklope družbenih ved, saj imajo vselej svoje klasifikacije, svoje kategorizacije, svoje moduse operacije, svojo epistemologijo in metodologijo, delujejo po svoji logiki, po logiki posameznika in po logiki zametkov socialne zgodovine in ta vsota logik je vselej kompleksna, kar pa je samo po sebi fenomen. Zato je delo družboslovnih znanosti in družboslovcev družbena konstrukcija družbene konstrukcije in zato zanjo potekajo ideološki boji. Boji med simbolnimi, kulturnimi, ekonomskimi in intelektualnimi (itn.) kapitali, boji med Subjekti in subjekti proti subjektom in Subjektom.

V igro pride tudi memorija in socialna zgodovina, pridejo distinkcije kolektivnega in individualnega, ki imata vsaka svojo polisemično razsežnost, določata, kaj je legitimno in legalno in kaj ne, določata relevantnost diskurzov in diskurzivnih procesov, določata moč in infrastrukturo moči, znanja, spoznanja, vedenja itn., pri čemer naj bi vse bilo predmet družbene konstrukcije. Že moderno dojemanje družbe je konstrukcija, je sprememba imaginarija do mere, ki jo logika konkretne socialne zgodovine sploh dopušča, saj družbo konstruirajo legitimni dejavniki, ki integrirajo in legitimirajo simbolne svetove, določajo pozicije in gledišča, kaj je dominantno in marginalno, kaj je dobro in zlo, kaj je resnica in laž, kaj je dejstvo in kaj mnenje.

Kulturologija na FDV je drobec družboslovja. Fragment, konstruiran s pomočjo drugih ved, ki imajo svoje logike, svoje tradicije intelektualnega brkljanja, svoje tradicije uporabe imaginacije, ki je prinesla različne realizirane teorije, ugotovitve, uvide, različna razumevanja in različna spoznanja. Kljub vsem našim pozitivnim deklaracijam se morata kulturologija in družboslovje imeti, v kolikor je to le mogoče, na vajetih, ker je to etična in družbena odgovornost vseh znanosti, seveda s ključno distinkcijo, da se nekatere znanosti in znanstveniki o tem sploh sprašujejo, drugi pač ne.

Zato je družboslovje težko za "delati", saj ne more dajati enoznačnih odgovorov, ker je odvisno od toliko spremenljivk, da je vse, kar delamo, zgolj približek, segment družbe in družbenega, zgolj vrh ledene gore našega raziskovanja in razumevanja. Smo dediči zgodovine, ki je predvsem družbena zgodovina, ki si jo vselej priklicujemo na dan v točki sedanjosti, ali

naključno ali namenoma, v igri je dinamika, pogledi, perspektive, ambicije, intrinzična in ekstrinzična motivacija itn.

Vse to določa imaginarij. Imaginarij ni samo svet, konstruiran iz idealnih tipov, ampak je svet, v katerem simbolne forme plavajo skozi relativno organizirane megle mentalnih vesolij posameznikov. Da bi si drznili reči, da je to veselje zdaj racionalno in racionalizirano, bi zaobšli kompleksnost družbenega, zato je nujna refleksija in samorefleksija, analiziranje, interpretiranje, sistematična komparacija, kriteriji, merila itn. V družbenih znanostih ne more biti niti enoznačnih odgovorov niti ultimativnih razlag. Ni meta pozicij, je človeško stanje v vsej svoji slojevitosti, fenomenih in kompleksnosti.

Na imaginarij vplivajo novi principi socialnosti, nove institucije, ki vzniknejo ob velikih spremembah, odkritjih, izumih, uvidih. Zapopadanje, zasedanje in spreminjanje imaginarija je prostor bojov za pomene, bojov za prave in pravilne interpretacije, vidi pa se skozi marginalnost, skozi tisto, kar naj ne bi bilo pomembno za raziskovanje, ker je že prešlo v vsakdanjo govorico in je postalo samoumevno.

Kulturološki imaginarij je tako odvisen od produkcije in reprodukcije kulturoloških vsebin, od pedagogov in raziskovalcev, od vpisanih in diplomiranih kulturologov. Imaginarij kulturologije je širok, imaginarij diplomantov kulturologije pa je senca tega, je skromen odsev, delo (zdaj diplomiranih) kulturologov, ki so bili izpostavljeni tem vsebinam, ki, ko so enkrat postale "videne", ne morajo biti več nevidene. Imaginarij je posledično tudi prostor neenakosti, neenakega znanja, neenakega razumevanja, neenakega spoznavanja in neenakih spoznanj.

Torej, ali smo si odgovorili na začetni raziskovalni vprašanje o imaginariju in mentaliteti?

Imaginarij: Da, ampak zgolj s tentativnimi odgovori o tem, kaj naj bi bil, kako naj bi deloval in od česa naj bi bil primarno odvisen tako specifičen in zreduciran, a hkrati idealno tipsko zastavljen, simbolni imaginarij diplomantov kulturologije.

Mentaliteta: Niti ne, saj je, kot imaginarij, odvisen od pomensko širših vidikov družbene zgodovine.

Vseeno pa mora vse to biti pod vprašajem. Pred nami je včasih končna, včasih neskončna analiza. Končna in neskončna interpretacija. Končna in neskončna refleksija. Končni in neskončni simbolni imaginarij (diplomantov) kulturologije. To je velika igra imaginarija in imaginarijev, mentalitete in mentalitet, memorije in memorij, imaginacije in imaginacij, znanja in spoznanja. To je »veliki briljantni valček«.

5 Literatura

1. Alasuutari, Pertti. 1995. *Researching Culture. Qualitative Method and Cultural Studies*. London: SAGE Publications.
2. Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: /*cf.
3. Applebaum, Herbert, ur. 1987. *Perspectives in Cultural Anthropology*. New York: State University of New York Press, Albany.
4. Barnard, Alan. 2000. *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Benton, Ted in Ian Craib. 2001. *Philosophy of Social Science. The Philosophical Foundations of Social Thought*. Hampshire, New York: PALGRAVE.
6. Berger, Peter L. in Thomas Luckmann. 1988. *Družbena konstrukcija realnosti. Razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
7. Bourdieu, Pierre. 2004. *Znanost o znanosti in refleksivnost*. Ljubljana: Liberalna akademija.
8. Chastel, André. 1995. *Il Sacco di Roma, 1527: Od prvega manierizma do protireformacije*. Ljubljana: ŠKUC.
9. Dille, Roy. 1999. The Problem of Context. V *The Problem of Context*, ur. Roy Dille, 1–47. New York, Oxford: Berghahn Books.
10. Epštein, Mihail. 2012. *Znak_vrzeli. O prihodnosti humanističnih ved*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
11. FDV. 1994. *Nabor učnih načrtov predmetov za študijski program kulturologija*. Ljubljana: interno gradivo.
12. --- 1995a. *Informacija o dodiplomskem študiju za 1995/1996*. Ljubljana: interno gradivo.
13. --- 1995b. *Poročilo o izvajanju študijskega programa kulturologije*, 21. januar. Ljubljana: interno gradivo.
14. --- 1995c. *Zapisnik seje Oddelka za kulturologijo*, 24. november. Ljubljana: interno gradivo.
15. --- 1995č. *Pismo Staneta Južnič Oddelku za kulturologijo*, 12. december. Ljubljana: interno gradivo.
16. --- 1996a. *Informacija o dodiplomskem študiju za 1996/1997*. Ljubljana: interno gradivo.

17. --- 1997a. *Informacija o dodiplomskem študiju za 1997/1998*. Ljubljana: interno gradivo.
18. --- 1998a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 1998/1999*. Ljubljana: interno gradivo.
19. --- 1998b. *Zapisnik seje Oddelka za kulturologijo, 4. junij*. Ljubljana: interno gradivo.
20. --- 1999a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 1999/2000*. Ljubljana: interno gradivo.
21. --- 1999b. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 9. februar*. Ljubljana: interno gradivo.
22. --- 1999c. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 18. junij*. Ljubljana: interno gradivo.
23. --- 1999č. *Pismo študentov 3. letnika kulturologija za povečanje števila izbirnih predmetov*. Ljubljana: interno gradivo.
24. --- 2000a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 2000/2001*. Ljubljana: interno gradivo.
25. --- 2001a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 2001/2002*. Ljubljana: interno gradivo.
26. --- 2001b. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 20. september*. Ljubljana: interno gradivo.
27. --- 2002a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 2002/2003*. Ljubljana: interno gradivo.
28. --- 2002b. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 25. april*. Ljubljana: interno gradivo.
29. --- 2002c. *Zapisnik seje Oddelka za kulturologijo, 21. marec*. Ljubljana: interno gradivo.
30. --- 2003a. *Predmetnik za študijski program kulturologija 2003/2004*. Ljubljana: interno gradivo.
31. --- 2003b. *Zapisnik sestanka Oddelka in katedre za kulturologijo, 10. marec*. Ljubljana: interno gradivo.
32. --- 2003c. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 28. december*. Ljubljana: interno gradivo.
33. --- 2004a. *Smernice za prenovo študijskih programov v skladu z bolonjskim procesom, 19. februar*. Ljubljana: interno gradivo.
34. --- 2004b. *Zapisnik seje Oddelka za kulturologijo, 27. februar*. Ljubljana: interno gradivo.

35. --- 2004c. *Zapisnik seje Oddelka za kulturologijo, 23. april*. Ljubljana: interno gradivo.
36. --- 2005. *Zapisnik sestanka Katedre za kulturologijo, 17. januar*. Ljubljana: interno gradivo.
37. --- 2007a. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 19. januar*. Ljubljana: interno gradivo.
38. --- 2007b. *Zapisnik sestanka Oddelka za kulturologijo, 12. junij*. Ljubljana: interno gradivo.
39. --- 2012. *Zapisnik sestanka Oddelka in katedre za kulturologijo, 28. marec*. Ljubljana: interno gradivo.
40. --- 2017a. *Kulturologija*. Dostopno prek: <https://www.fdv.uni-lj.si/studij/studij-nafdv/dodiplomski-studij-1-stopnje/studijski-programi/kulturologija-1-stopnja> (25. avgust 2017).
41. --- 2017b. *Podatki o soglasju k študijskemu programu kulturologije*. Ljubljana: interno gradivo.
42. --- 2017c. *Predmetnik študijskega programa kulturologija 2017/2018*. Dostopno prek: <https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/dodiplomski-studij-1stopnje/kulturologija-2017-18.pdf?sfvrsn=0> (25. avgust 2017).
43. --- 2017č. *Informacije o predmetih*. Dostopno prek: <https://www.fdv.uni-lj.si/obvestila-in-informacije/predmeti/name/1/all/all/16/all> (25. avgust. 2017).
44. --- 2017d. *Demografski podatki diplomantov kulturologije*. Ljubljana: interno gradivo.
45. --- 2017e. *Dela FDV*. Dostopno prek: <https://www.fdv.uni-lj.si/dela-fdv> (5. avgust 2017).
46. Fokus FF. 2015. *Vesna Vuk Godina: Moč družboslovne imaginacije*. Dostopno prek: <https://www.youtube.com/watch?v=R8K-0ew-U20> (25. avgust 2017).
47. Foucault, Michel. 2008. *Vednost, Oblast, Subjekt*. Ljubljana: Krtina.
48. Freeden, Michael. 2003. *Ideology, A very short introduction*. New York: Oxford University Press.
49. Harvey, Penelope. 1999. Culture and Context. The Effects of Visibility. V *The Problem of Context*, ur. Roy Dille, 213–235. New York, Oxford: Berghahn Books.
50. Hervey, Sándor G.S. 1999. Context, the Ghost in the Machine. V *The Problem of Context*, ur. Roy Dille, 61–72. New York, Oxford: Berghahn Books.
51. Kramberger, Anton in Meta Gnidovec. 2006. Zadovoljstvo absolventov in diplomantov kulturologije s študijem na FDV in lastno zaposljivostjo v letu 2002. *Študije FDV* 3 (4).

- Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/Studije/fdv/Pdfs/Studije_FDV_2006_4.pdf (20. avgust 2017).
52. Kramberger, Anton, Tina Kogovšek, Samo Uhan, Maja Garb, Neli Babić in Tatjana Zajc. 2014. *Problem odlašanja z diplomiranjem na 2. bolonjski stopnji FDV po letu 2010: analiza problema in priporočila za njegovo reševanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 53. Kramberger, Taja. 2010. Maurice Halbwachs: Kolektivna memorija ni ne spomin in ne zgodovina. *Monitor* XII (1-2(35/36)): 273–322.
 54. Le Goff, Jacques. 1985. *Za drugačen srednji vek*. Ljubljana: ŠKUC.
 55. --- 1998. *Intelektualci v srednjem veku*. Ljubljana: Študentska založba.
 56. --- 2010. Mentalitete. Dvoumna zgodovina. *Monitor* XII (1-2(35/36)): 51–61.
 57. Lévi Strauss, Claude. 2004. *Divja misel*. Ljubljana: Krtina.
 58. Mills, Charles Wright. 1959. *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.
 59. Rizman, Rudi. 2010. Pogled na humanistiko in družboslovje z vidika sociologije. V *POGLEDI, Humanistika in družboslovje v prostoru in času*, ur. Dušan Nečak, 148–169. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
 60. Rotar, Drago B. 2009. *Univerzitetna avtonomija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
 61. SURS. 2017a. *Koda 312 – Sociologija in študiji kultur*. Dostopno prek: <https://www.stat.si/klasijs/PDetails.aspx?p=312> (25. avgust 2017).
 62. --- 2017b. *Koda 2632 – Sociologi/sociologinje, antropologi/antropologinje ipd*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/skp/Details.aspx?koda=2632> (25. avgust 2017).
 63. Taylor, Charles. 2002. Modern Social Imaginaries. *Public Culture* 14 (1): 91–124.
 64. Therborn, Göran. 1987. *Ideologija moči in moč ideologije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
 65. Uršič, Marko. 2006. Cassirerjeva filozofija simbolnih form. *Filozofski vestnik* 27 (3). Dostopno prek: http://www2.arnes.si/~mursic3/Cassirer_Ursic_clanek_2006.htm (25. avgust 2017).
 66. Vovelle, Michel. 2004. *Ideologije in mentalitete*. Ljubljana: Studia humanitatis.
 67. Wallerstein, Immanuel, Calestous Juma, Evelyn Fox Keller, Jürgen Kocka, Dominique Lecourt, Valentin Y. Mudimbe, Kinhide Mushakoji, Ilya Prigogine, Peter J. Taylor in Michel-Rolph Trouillot. 2000. *Kako odpreti družbene vede. Poročilo Gulbenkianove komisije o restrukturiranju družboslovja*. Ljubljana: /cf*.

68. White, Leslie A. 1959. *The Evolution of Culture. The Development of Civilization until the Fall of Rome*. New York: McGraw-Hill.
69. ZRSZ. 2017. *Šifranti in klasifikacije*. Dostopno prek: https://www.ess.gov.si/trg_dela/publicistika/sifranti_klasifikacije (25. avgust 2017).